

ÚJ MAGYARORSZÁG
VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAM
2007–2013

Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap:
a vidéki területekbe beruházó Európa

A Holt-Sebes-Körös (HUKM20018) kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület fenntartási terve

Debrecen
2014

Ügyfél

BioAqua Pro Környezetvédelmi Szolgáltató és Tanácsadó Kft.

Együttműködő partnerek

RESPECT Tanácsadó és Szolgáltató Kft.

Vezető szakmai koordinátor

Dr. Müller Zoltán

Szakmai koordinátor

Dr. Juhász Péter

Vezető természettudományi szakértő

Fülöp Gyula

Vezető agrárgazdálkodási szakértő

Dr. Kiss Béla

Közreműködő szakértők

Dr. Deák József Áron

Mizsei Edvárd

Dr. Gulyás Gergely

Sallai Zoltán

Ez a dokumentáció a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény értelmében szerzői jogvédelem alatt áll. A dokumentáció nyilvános, a megfelelő hivatkozások mellett szabadon felhasználható és terjeszthető!

Tartalomjegyzék

I. Natura 2000 fenntartási terv.....	6
1. A terület azonosító adatai.....	7
1.1. Név.....	7
1.2. Azonosító kód.....	7
1.3. Kiterjedés.....	7
1.4. A kijelölés alapjául szolgáló fajok és/vagy élőhelyek.....	7
1.4.1. Jelölő élőhelyek.....	7
1.4.2. Jelölő fajok.....	7
1.4.3. Jelölő értéknek javasolt élőhely.....	7
1.5. Érintett települések.....	7
1.6. Egyéb védettségi kategóriák.....	8
1.7. Tervezési és egyéb előírások.....	8
1.7.1. Természetvédelmi kezelési terv.....	8
1.7.2. Településrendezési eszközök.....	8
1.7.3. Körzeti erdőtervek és üzemtervek.....	9
1.7.4. Körzeti vadgazdálkodási tervek és üzemtervek.....	9
1.7.5. Halgazdálkodási tervek.....	9
1.7.6. Vízyűjtő-gazdálkodási terv.....	9
1.7.7. Egyéb tervek.....	10
1.7.8. Jogerős engedélyek.....	10
2. Veszélyeztető tényezők.....	12
3. Kezelési feladatok meghatározása.....	14
3.1. Természetvédelmi célkitűzés, a terület rendeltetése.....	14
3.2. Kezelési javaslatok.....	14
3.2.1. Élőhelyek kezelése.....	15
3.2.2. Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztés.....	29
3.2.3. Fajvédelmi intézkedések.....	29
3.2.4. Kutatás, monitorozás.....	29
3.2.5. Mellékletek.....	30
3.3. A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a jogi háttér és a tulajdonviszonyok függvényében.....	34
3.3.1. Agrártámogatások.....	34
3.3.2. Pályázatok.....	38
3.3.3. Egyéb.....	38
3.4. A terv egyeztetési folyamatának dokumentációja.....	38
3.4.1. Felhasznált kommunikációs eszközök.....	38
3.4.2. A kommunikáció címzettjei.....	40
3.4.3. Egyeztetés hatósági és területi kezelői szervekkel.....	41
II. A Natura 2000 fenntartási terv készítését megalapozó dokumentáció.....	44
1. A tervezési terület alapállapot jellemzése.....	45
1.1. Környezeti adottságok.....	45
1.1.1. Éghajlati adottságok.....	45
1.1.2. Vízrajzi adottságok.....	45
1.1.3. Talajtani adottságok.....	45
1.2. Természeti adottságok.....	45
1.2.1. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű élőhelyek.....	48
1.2.2. Jelölő értéknek javasolt élőhelyek.....	50
1.2.3. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű növényfajok.....	51
1.2.4. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű állatfajok.....	51
1.2.5. A tervezési területen előforduló egyéb jelentős fajok.....	57
1.3. Területhasználat.....	57
1.3.1. Művelési ág szerinti megoszlás.....	57

1.3.2. Tulajdoni viszonyok.....	58
1.3.3. Területhasználat és kezelés.....	58
2. Felhasznált irodalom.....	64
3. Térképek.....	65

I. Natura 2000 fenntartási terv

1. A terület azonosító adatai

1.1. Név

Tervezési terület neve:	Holt-Sebes-Körös kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (kjTT)
-------------------------	--

1.2. Azonosító kód

Tervezési terület azonosítója:	HUKM20018
--------------------------------	-----------

1.3. Kiterjedés

Tervezési terület kiterjedése:	285,25 ha
--------------------------------	-----------

1.4. A kijelölés alapjául szolgáló fajok és/vagy élőhelyek

1.4.1. Jelölő élőhelyek

- 3150 - Természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydrocharition növényzettel

1.4.2. Jelölő fajok

- vágó csík (*Cobitis taenia*)
- réti csík (*Misgurnus fossilis*)
- szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*)
- mocsári teknős (*Emys orbicularis*)
- közönséges vidra (*Lutra lutra*)

1.4.3. Jelölő értékeknek javasolt élőhely

- 91E0* - Enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae)

* kiemelt jelentőségű jelölő élőhely

1.5. Érintett települések

A tervezési terület által érintett helyrajzi számok listáját az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészetekről szóló 14/2010. (V. 11.) KvVM rendeletet (a továbbiakban: KvVM rendelet) tartalmazza. A Natura 2000 területek által érintett helyrajzi számokat és így a Natura 2000 jogi státuszt is a KvVM rendelet rögzíti, térképi megjelenítéssel is. A jogi jelleg a megosztással keletkező utód helyrajzi számokra is kiterjed.

Megye	Település	Érintett terület (ha)	Település területének érintettsége (%)
Békés	Biharugra	9,0291	0,1715

Megye	Település	Érintett terület (ha)	Település területének érintettsége (%)
Békés	Körösnagyharsány	1,4118	0,0712
Békés	Okány	25,6391	0,3643
Békés	Szeghalom	86,8885	0,4015
Békés	Vésztő	131,5436	1,0499
Békés	Zsadány	30,7342	0,4684

1.6. Egyéb védettségi kategóriák

Egyéb érintett (átfedő) Natura 2000 terület: a kjKTT területén nem található.

Országos jelentőségű védett természeti terület (egyedi jogszabályban létesített: TT, TK, NP): a tervezési területen a „Mágor puszta” Nemzeti Park.

A területen "Ex lege védett láp", vagy „Ex lege szikes” nem található.

Natura 2000 terület	Ex lege szikes		Ex lege láp		Nemzeti Park (magterület)		Természetvédelmi Terület		Tájvédelmi Körzet		Összterület ha
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	
Holt-Sebes-Körös (HUKM20018)	0	0	0	0	71,8723	24,2	0	0	0	0	296,9505

Nemzetközi jelentőségű területek (pl. *Ramsari-terület*): a tervezési terület nincs átfedésben nemzetközi természetvédelmi vonatkozású kijelöléssel.

A területből 273,37 ha a „Kis-Sárrét” *Magas Természeti Értékű Terület*be tartozik (2009., MTÉT régebbi néven ÉTT).

Országos Ökológiai Hálózat övezetei által érintett területrészek (forrás: Országos Területrendezési Terv): magterület: 24%; ökológiai folyosó: 67%; puffer övezet: 9%.

1.7. Tervezési és egyéb előírások

1.7.1. Természetvédelmi kezelési terv

A tervezési területre kihirdetett természetvédelmi kezelési terv nem készült.

1.7.2. Településrendezési eszközök

- Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. Törvény
- Békés megye megyei területrendezési terve (11/2012. (Vi.27.) önkormányzati rendelettel módosított 15/2005. (X.7.) KT. sz. rendelet)

Az érvényben lévő településrendezési eszközök az Országos Rendezési Tervkataszter alapján az érintett településeken az alábbiak (HÉSZ: Helyi Építési Szabályzat):

Terv címe	Önkormányzati rendelet/határozat éve, száma	Vonatkozás	Hatálybalépés
Biharugra, szabályozási terv és HÉSZ	8/2007 (VIII.30.) önkormányzati rendelet	teljes település	2007.08.30.
Körösnagyharsány, szabályozási terv és HÉSZ - módosítás	9/2012. (XII. 19.) önkormányzati rendelet	teljes település	2012.12.19.
Okány, szabályozási terv és HÉSZ	9/2004. (X.01.) önkormányzati rendelet	teljes település	2004.10.01.
Szeghalom, szabályozási terv és HÉSZ	10/2002. (VIII.26.) önkormányzati rendelet	teljes település	2002.08.26.
Szeghalom, szabályozási terv és HÉSZ – módosítás, egységes szerkezetben	7/2010. (VI.01.) önkormányzati rendelet	teljes település	2010.06.01.
Vésztő, szabályozási terv és HÉSZ	31/2004. (IX.28.) önkormányzati rendelet	teljes település	2004.09.28.
Zsadány, szabályozási terv és HÉSZ	23/2006. (XII. 28.) önkormányzati rendelet	teljes település	2006.12.28.

1.7.3. Körzeti erdőtervek és üzemtervek

A tervezési területen található üzemtervezett erdők a Körös-Maros közti, a Marosszög-Csanádi és a Vésztői erdőtervezési körzetekhez tartoznak.

1.7.4. Körzeti vadgazdálkodási tervek és üzemtervek

A területet érintő körzeti vadgazdálkodási tervek a területileg illetékes megyei kormányhivataloknál lelhetők fel. Melyek a jogszabályoknak megfelelően egységesen a 2007 – 2017-es időszakra vonatkoznak. A tervek az alábbi vadásztársasági területi kódszámokkal kerültek benyújtásra.

04-956310-1-4-1	Körösnagyharsányi Vadásztársaság - Körösnagyharsány
04-951610-1-4-1	Biharugra Földtulajdonosi Vadásztársaság - Biharugra
04-951710-1-4-1	Zsadányi Gazdák Vadásztársaság - Zsadány
04-951310-1-4-1	Vésztői Vadásztársaság - Vésztő
04-950820-1-3-1	Kistúl-Mágori Földtulajdonosi Vadásztársaság

1.7.5. Halgazdálkodási tervek

A tervezési területen található halászati vízterek: Holt-Sebes-Körös és a Cifra-ág.

13.4/3704-2/2011. azonosítószámú halgazdálkodási terv Körösi Halász Szövetkezet, érvényesség: 2015.12.31.

1.7.6. Vízyűjtő-gazdálkodási terv

A terület a Vízyűjtő-gazdálkodási Terv Tisza részvízyűjtőjéhez, annak az *Alsó-Tisza bal part* (2-14 Sebes-Körös) tervezési alegységhez tartozik. (1042/2012. (II. 23.) Kormányhatározat, felülvizsgálat: 2015.12.22.).

1.7.7. Egyéb tervek

A területre vonatkozóan, az itt előforduló védett, illetve Natura 2000 fajok tekintetében jelenleg nincs aktuális fajvédelmi terv érvényben.

1.7.8. Jogerős engedélyek

A tervezési területre vonatkozó előírásokat tartalmazó jogszabályok:

- A TANÁCS 92/43/EGK IRÁNYELVE (1992. május 21.) a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről (Élőhelyvédelmi Irányelv”);
- Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet;
- Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészekről szóló 14/2010. (V.11.) KvVM rendelet;
- A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény;
- A védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V. 9.) KoM rendelet;
- Fokozottan védett növény-, illetve állatfajok élőhelyén és élőhelye körüli korlátozás elrendelésének részletes szabályairól szóló 12/2005. (VI. 17.) KvVM rendelet;
- Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény;
- A földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter 153/2009. (XI. 13.) FVM rendelete az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény végrehajtásáról;
- A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvény;
- A Natura 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X. 18.) Kormányrendelet;
- A Natura 2000 gyepterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól szóló 128/2007. (X. 31.) FVM rendelet;
- Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtott agrár-környezetgazdálkodási támogatások igénybevételének részletes feltételeiről szóló 61/2009. (V. 14.) FVM rendelet;
- A nem termelő mezőgazdasági beruházások támogatásáról szóló 33/2008 (III. 27.) FVM rendelet;
- Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól szóló 41/2012. (IV. 27.) VM rendelet;
- 124/2009. (IX. 24.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdő-környezetvédelmi intézkedésekhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről;
- 1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról;
- 220/2004. (VII. 21.) Kormányrendelet a felszíni vizek minősége védelmének szabályairól és módosításai ellenőrzésére vonatkozó részletes szabályokról;
- 379/2007. (XII. 23.) Kormányrendelet a vizek hasznosítását, védelmét és kártételeinek elhárítását szolgáló tevékenységekre és létesítményekre vonatkozó szabályokról;

- 21/2006. (I. 31.) Kormányrendelet a nagyvízi medrek, a parti sávok, a vízjárta, valamint a fakadó vizek által veszélyeztetett területek használatáról és hasznosításáról.

2. Veszélyeztető tényezők

Kód	Veszélyeztető tényező neve	Jelentősége (H = nagy, M = közepes, L = kis jelentőségű)	Érintett terület nagysága (%)	Milyen jelölő élőhelyre vagy fajra és milyen módon gyakorol hatást?
B02.01.02	Erdőfelújítás idegenhonos fajokkal	M	10	Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőrös (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae) (91E0*): Ha a meglévő 91E0 állományok felújítása nem őshonos fafajokkal történne, hanem tájidegen és/vagy invazív fásszárúakkal, az csökkentené az élőhely kiterjedését
B02.04	lábonálló és/vagy elfekvő holt faanyag eltávolítása	M	10	Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőrös (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae) (91E0*): A holtfa aránya igen alacsony még a természetesebb kinézetű erdőkben is. A holtfa hozzá tartozik az élőhelyhez és közösségi jelentőségű fajoknak szolgálhat önmaga is élőhelyül, így annak eltávolítása probléma, rontja az erdő természetességét
H01	Felszíni vizek szennyezése	M	10	szívárványos ökle (<i>Rhodeus sericeus amarus</i>): A vízszennyezések hatására a nagytestű kagylók állományai visszaszorulhatnak, ami magával vonja a szívárványos ökle populációjának a csökkenését is. réti csík (<i>Misgurnus fossilis</i>): A vízszennyezés az állományt veszélyeztető tényezők közül az egyik legfajszúlyosabb.
I01	idegenhonos inváziós fajok jelenléte	M	10	Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőrös (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae) (91E0*): Az idegenhonos inváziós fajok terjeszkedése már jelenleg is a terület 30%-án problémát jelent, de ez az arány a kezelés megszűnésével, az esetleges erdőtelepítésekkel (különösen invazív fásszárúak esetén) még tovább nőhet. Az invazív fajok a 91e0 élőhelyeken is jelen vannak, gyakran a korábbi elegyítés eredményeképp. vágó csík (<i>Cobitis taenia</i>), réti csík (<i>Misgurnus fossilis</i>): A szennyezett szakaszokon nagyobb arányban jelennek meg az ezüstkárász, razbóra, fekete törpeharcsa és a naphal egyedei, melyek jelenléte negatívan befolyásolhatja az őshonos faunaelemek, így a közösségi jelentőségű fajok állományait is.
J02	emberi hatásra változó vízáramlási viszonyok	M	10	vágó csík (<i>Cobitis taenia</i>), réti csík (<i>Misgurnus fossilis</i>): A megépített műtárgyak jelentős veszélyeztető tényezőt jelentenek több közösségi jelentőségű faj esetében. A műtárgyak felvázán a víz áramlása lelassul, melynek hatására a meder feliszapolódik, ami az oxigéntartalomra érzékenyebb fajok visszaszorulását eredményezheti.
J02.02.01	Üledékkotrás, kitermelés	M	6	Természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydrocharition növényzettel (3150): az üledékkotrások során az élőhely kiterjedése csökken vágó csík (<i>Cobitis taenia</i>): negatív hatást gyakorol a vágócsík (<i>Cobitis taenia</i>) állományára a kotrás. réti csík (<i>Misgurnus fossilis</i>): A lágyüledékkel több esetben tapasztaltuk réticskok (<i>Misgurnus fossilis</i>) kiemelését, így az üledékeltávolítás releváns veszélyeztető tényező a faj esetében. szívárványos ökle (<i>Rhodeus sericeus amarus</i>): Negatív hatást gyakorolhat a szívárványos ökle populációira az élő- és szaporodóhelyein végzett kotrások, mellyel a nagytestű kagylók egyrészét is eltávolítják.
J02.03	Csatornázás és vízvezetés	M	10	szívárványos ökle (<i>Rhodeus sericeus amarus</i>): A téli vízvezetés hatására a hidegebb teleken a vízfolyás a fenéig lefagyhat, mely komoly károkat okoz a halfaj állományában.
J02.03.01	Nagyléptékű vízvezetés	M	9	Természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydrocharition növényzettel (3150): A Holt-Sebes-Körös a térség vízvezető, belvízvezető rendszerének fontos tagja, a környező tájból így jelentős mennyiségű felszíni és felszín alatti vizet vezet le. Ugyanakkor a vízvezetés hatására a csapadékszegényebb időszakokban nem marad elég víz, sőt a csatorna a meder menti területeken a talajvizet is leszívja. A vízhiány legközvetlenebbül a 3150 élőhelycsoport számára kedvezőtlen Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőrös (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae) (91E0*): A Holt-Sebes-Körös a térség vízvezető, belvízvezető rendszerének fontos tagja, a környező tájból így jelentős mennyiségű felszíni és felszín alatti vizet vezet le. Ugyanakkor a vízvezetés hatására a csapadékszegényebb időszakokban nem marad elég víz, sőt a csatorna a meder menti területeken a talajvizet is leszívja. A vízhiány közvetlenül a ligeterdőkre is negatív hatással van

J02.04.02	Árvizek hiánya	M	13	Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőrös (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae) (91E0*): Az árvizek hiánya miatt (korábban is csak időszakosan jelentkeztek, csapadék és talajvíz táplálta őket, rövid idejűek voltak) nem képződnek új pionír felszínek, ami a 91E0 jelölő élőhely spontán megjelenését nehezíti.
J02.10	Vízi és parti vegetáció kezelése csatornázási célokból	M	5	Természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydrocharition növényzettel (3150): kisebb mértékben károsíthatják az élőhelyet az ilyen munkálatok szívárványos ökle (<i>Rhodeus sericeus amarus</i>): Negatív hatást gyakorolhat populációjára az élő- és szaporodóhelyein végzett kotrások, mellyel a nagytestű kagylók egyrészét is eltávolítják. réti csik (<i>Misgurnus fossilis</i>): Elsősorban a fennmaradt mocsári faunaelemeket (<i>Misgurnus fossilis</i>) veszélyezteti a vízi és parti vegetáció eltávolítása. Részben a bűvőhelyek megszűnése, részben az árnyékolás megszűnése jelent veszélyt rájuk.
K01.02	eliszapolódás, feliszapolódás	M	7,5	vágó csik (<i>Cobitis taenia</i>): A duzzasztás hatására a közösségi jelentőségű halfaj elveszti el élő- és szaporodóhelyét. Természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydrocharition növényzettel (3150): A feliszapolódás által vezérelt szukcessziós folyamatok hatására a víztestekben a jelölő élőhely helyén nádasok, gyékényesek, azaz mocsári növényzet jelenik meg csökkentve ezen élőhely kiterjedését. A lefűződő medrek és a főmeder közti kapcsolat, vízáramlás hiánya is elősegíti az eutrofizációs folyamatokat, ami a mocsarasodásnak, az élőhely területének csökkenéséhez vezet.
M01.02	Aszály, csapadékmennyiség csökkenése	M	9	Természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydrocharition növényzettel (3150), enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőrös (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae) (91E0*): A csapadékmennyiség csökkenése, az aszály fokozódása a vízterek kiszáradása miatt a hínarasokra, emellett a ligeterdőkre is egyértelműen negatív hatással van.
Kód	Potenciális veszélyeztető tényező neve	Jelentősége (H = nagy, M = közepes, L = kis jelentőségű)	Érintett terület nagysága (%)	Milyen jelölő élőhelyre vagy fajra és milyen módon gyakorol hatást?
A07	biocid termékek, hormonok, kemikáliák használata	M	10	Vidra (<i>Lutra lutra</i>): A különböző vegyületek a víztérbe kerülve a vidra táplálékbázisán keresztül kihatnak a terület vidráira, a biomagnifikáció miatt a kedvezőtlen hatások fokozottabban érvényesülhetnek a csúcsragadozónál
G05.11	közúti ütközésből eredő sérülés vagy pusztulás	M	5	Vidra (<i>Lutra lutra</i>): Sok vidra esik a közúti közlekedés áldozatául, elsősorban a revírt kereső, kóborló fiatal állatok közül
J02.12	vízi és part vegetáció kezelése csatornázási célból	L	10	Vidra (<i>Lutra lutra</i>): a vidra kedveli a parti, partközeli vegetáció strukturális diverzitását, az ezt csökkentő, lefolyást elősegítő munkálatok negatívan befolyásolhatják élőhelyét
K03.04	ragadozás (predáció)	L	2	Mocsári teknős (<i>Emys orbicularis</i>): A mocsári teknős állományok potenciális veszélyeztető tényezője a vidra által okozott predáció a juvenilis és kifejlett egyedek esetében, továbbá jelentős lehet a róka általi fészekpredáció.
M01.02	aszály és csapadékmennyiség csökkenés	L	10	Vidra (<i>Lutra lutra</i>): A víztestet érintő esetleges vízkivételek a fokozódó aszályos időszakokkal együtt negatívan befolyásolhatják az élőhely minőségét, főleg azokon a szakaszokon, ahol már eleve elég redukált a víztér.

3. Kezelési feladatok meghatározása

3.1. Természetvédelmi célkitűzés, a terület rendeltetése

A Holt-Sebes-Körös kiemelt jelentőségű természet-megőrzési területté nyilvánításakor az élőhelyvédelmi irányelv 4. cikkének (4) bekezdése alapján a terület természetvédelmi célkitűzései meghatározásra kerültek, valamint kiemelésre kerültek egyes jelölő értékek, amelyeket a kezelés során prioritásként kell kezelni. A Natura 2000 területek célkitűzései és prioritásai a területek hivatalos Natura 2000 adatlapjain (SDF) találhatóak.

A Natura 2000 terület természetvédelmi célkitűzése a területen belül megjelenő, előforduló és egyúttal a kijelölés alapjául szolgáló közösségi jelentőségű fajok és élőhelytípusok kedvező természetvédelmi helyzetének fenntartása, megőrzése, adott esetben helyreállítása, valamint a Natura 2000 terület lehatárolásának alapját biztosító természeti állapot megőrzése, illetőleg a kedvező állapot eléréséhez és fenntartásához szükséges gazdálkodási tevékenység (nád- és gyepgazdálkodás) feltételeinek megteremtése. A Natura 2000 területen folytatott gazdálkodási és adott esetben élőhelyrekonstrukciós tevékenységek kiemelt fontosságú célja a természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydrochrition növényzete (3150) Natura 2000 élőhely kedvező természetvédelmi helyzetének fenntartása és helyreállítása, valamint az alábbi jelölő fajok állományának fenntartása és védelme: szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*) vágó csík (*Cobitis taenia*) réti csík (*Misgurnus fossilis*), mocsári teknős (*Emys orbicularis*), közönséges vidra (*Lutra lutra*). A kezelési feladatok a fentiekén túl szorgalmazzák, számos, újonnan előkerült, vagy kisebb jelenlevő állomány miatt csekélyebb reprezentativitásnak örvendő, közösségi jelentőségű élőhelyek, így a pannon szikes sztyeppék és mocsarak (1530*), síksági pannon löszgyepek (6250*), *Cnidion dubii* folyóvölgyeinek mocsárrétjei (6440), keményfás ligeterdők nagy folyók mentén *Quercus robur*, *Ulmus laevis* és *Ulmus minor*, *Fraxinus excelsior* vagy *Fraxinus angustifolia* fajokkal (Ulmenion minoris) (91F0), enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae) (91E0*), ugyanakkor fajok, így a tompa folyamkagyló (*Unio crassus*), apró fillércsiga (*Anisus vorticulus*), dunai tarajosgöte (*Triturus dobrogicus*) vöröshasú unka (*Bombina bombina*) állományainak védelmét és fenntartását, megőrzését is.

3.2. Kezelési javaslatok

„A 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet 4.§ 5. pontja alapján „(5) A fenntartási terv a Natura 2000 terület kezelésére vonatkozó javaslatokat, valamint ezek megvalósításának lehetséges eszközeit tartalmazza, és jogszabály eltérő rendelkezése hiányában kötelező földhasználati szabályokat nem állapít meg.”

Az itt megfogalmazott előírás-javaslatok célja, hogy a kezelési egységekben előforduló közösségi jelentőségű értékek, a jelenlegi gazdálkodási gyakorlat és adottságok alapján javaslatot tegyenek a gazdálkodás kívánatos módjára. Ennek érdekében itt megfogalmazásra kerülnek olyan előírás-javaslatok, amelyek alapul szolgálnak a jövőbeli támogatási programok kidolgozásához. A gazdálkodók számára ezek az előírás-javaslatok a jelen terv alapján kötelezettséget nem jelentenek, betartásuk csak támogatási programokon keresztül, önkéntes vállalás formájában válhat csak kötelezővé. A már más jogszabály vagy hatósági eszköz alapján létező előírások esetében azok kötelező jellegét értelemszerűen az azt megalapozó jogszabály, vagy hatósági eszköz támasztja alá, jelen fenntartási terv ezekre az előírásokra csak utalást tesz.”

A Natura 2000 területre vonatkozó természetvédelmi célkitűzések eléréséhez a terület egyes részei eltérő kezelést igényelnek, figyelembe véve az ott előforduló élőhelyeket, fajokat, és az ott jellemző gazdálkodási formákat. A kezelési, fenntartási, és részben az élőhelyrekonstrukciós és fejlesztési

javaslatokat ezért a Natura 2000 terület egyes lehatárolt részegységeire, az úgynevezett kezelési egységekre (KE) vonatkozóan rendszerezi a fenntartási terv. Az egyes kezelési egységekre nem vonatkoztatható élőhelyrekonstrukciós, fajvédelmi, kutatási és monitorozási javaslatokat a 3.2.2. - 3.2.4. fejezetben tárgyalja a fenntartási terv.

3.2.1. Élőhelyek kezelése

3.2.1.1. A terület egészére megfogalmazott általános kezelési javaslatok

- A vízfolyás mentén megmaradt gyepsávok fenntartása.
- A vízfolyás parti sávjában található vízinövényzet és az őshonos fajok kímélete.
- Megfelelő vízkormányzással az ökológiai igényeket figyelembe vevő vízhozam biztosítása.
- A felszíni vízhasználatok (vízkivételek, vízátervezések) az ökológiai szempontból szükséges mederben hagyandó vízhozam figyelembevételével történő megvalósítása.
- A szennyvíztisztítás megoldása a vízfolyás környezetében, az illegális szennyvízbevezetések megakadályozása.
- A karbantartási munkálatok során az ökológiai szempontokkal összehangolt technológiák alkalmazása.
- Szántóföldi művelés alól mentes puffervonalak kijelölése a negatív hatások, így a vegyszerbemosódás mérséklése érdekében.
- Partmenti növényzóna helyreállítása, kialakítása a termőhelyi viszonyoknak megfelelő őshonos növényfajokkal.
- A jó halászati és horgászati gyakorlat bevezetése.
- A magán erdőgazdálkodók szerepvállalásának erősítése szaktanácsadás, célzott támogatási források révén, másodsorban – elegendő erőforrás rendelkezésre állása esetén (szakember, költségkeret) – az erdőterületek állami tulajdonba és nemzeti park igazgatósági vagyongazdálkodásba vétel útján.

3.2.1.2. Kezelési egységek

A természetvédelmi szempontból javasolt kezelések egységesebb átláthatósága érdekében ún. kezelési egységeket (KE) állapítottunk meg, melyeket hasonló jellegű élőhelyfoltok alkotnak. A kezelési egységek lehatárolása nem követi az ingatlan-nyilvántartási határokat, mivel a valós és a tényleges területhasználat ettől jelentősen eltérhet.

A Holt-Sebes-Körös Natura 2000 területen az előforduló élőhelyek, fontosabb fajok és gazdálkodási módok alapján 5 kezelési egység lehatárolása indokolt, amelyek térképi megjelenítését a 3.2.5 fejezet mutatja be.

A kezelési egységek lefedik a teljes tervezési területet, tartalmazzak jelölő és nem jelölő élőhelytípusokat egyaránt.

KE-1 kezelési egység

(1) Meghatározása: A Holt-Sebes-Körös medre és lefüződött holt kanyarulatainak állandó vizű medrei. A teljes terület gerincét adja. Sok helyen náddal, cserjésekkel, spontán fasorokkal kitöltött mederszakaszok. A kezelési egység összes kiterjedése 86,2 ha.

(2) Érintettség vizsgálata

- *élőhelyek:* Álló és lassan áramló vizek hínárnövényzete (Ac), nem tőzegképző nádasok, gyékényesek és tavikákások (B1a), harmatkásás, békebuzogányos, pántlikafüves mocsári-vízparti növényzet (B2), vízparti virágkákás, csetkákás, vízi hídörös, metelykórós mocsarak B3, nem zsombékoló mgassásrétek (B5), fragmentális mocsári- és/vagy hínárnövényzet mozaikok álló és folyóvizek partján (BA), állóvizek (U9)
- *Natura 2000 élőhelyek:* természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydrocharition növényzettel (3150) (jelölő élőhely)

(3) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok

Vízgazdálkodás

Terhelések csökkentése: Környezetvédelmi szabályozáson és hatósági ellenőrzésen keresztül megoldandó feladat a víztesteket érő mezőgazdasági, ipari és kommunális szennyezések és terhelések minimalizálása.

Víz kivétel: Jelenleg a Holt-Sebes-Körös medréből alapvetően öntözési, halastavi és ökológiai célú vízkivétel történik. Az engedélyezett vízkivételi volumenből az öntözési célú vízkivétel nagyrészt nyári kisvizes időszakokra esik, ami indokolhatja az ökológiai vízigény biztosítása érdekében a vízkivételek korlátozását. Ennek érdekében szükséges a mederben hagyandó minimális vízmennyiség (vízhozam, vízszint), az ökológiai vízigény meghatározása. A rendelkezésre álló vízkészlet és az ökológiai vízigény különbségét meghaladó mértékű vízkivétel nem javasolt a vízi és vízhez kötődő jelölő fajok számára megfelelő környezeti feltételek biztosítása, élőhelyének és táplálékbázisának megőrzése érdekében.

Vízpótlás: A hosszan tartó aszályos időszakban, mikor nem biztosított az Holt-Sebes-Körös, mint élőhelyhez kötött életközösség, melynek részét képezik a jelölő fajok állományai és a jelölő élőhelyek foltjai is ökológiai vízigénye nem biztosított javasoljuk az ökológiai vízhiánypótlását. Ennek lehetőségéről, ill. fenntarthatóságáról a víztest vízügyi kezelőjével a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatósággal szükséges egyeztetni.

Mederrehabilitáció: Javasoljuk vizsgálni a Holt-Sebes-Körös medréhez, vagy medrét magában foglaló mélyvonulathoz kapcsolódó őrs-medrek, medermaradványok, természetes vizes élőhelyek és a Holt-Sebes-Körös közötti kapcsolat jellegét, s ahol nem biztosított, javasolt a szabályozott összeköttetés kialakítása, ezzel is javítva a szabályozás és belvízrendezés előtti mederhálózathoz, kapcsolódó megmaradt vizes élőhelyek, szegélyterületek vízháztartását. Az ilyen típusú konkrét elképzelések tervezése során egyeztetni szükséges az érintett víztest vízügyi kezelőjével, az Körös-vidéki Vízügyi Igazgatósággal az elképzelés megvalósíthatóságáról, az akadályozó tényezőkről.

Kotrás, üledékkitermelés kivitelezésével kapcsolatos javaslat: A középvízi meder jelenlegi állapotában (KE-1 kezelési egység) jellemző az üledékfelhalmozódás. A fenntartási munkáknak része a kotrás, és az üledékfelhalmozódás előrehaladtával várható a vízügyi kezelő részéről a meder vízszállító kapacitásának megőrzése érdekében az üledékkitermelésre vonatkozó igény.

A csaknem teljes keresztmetszetében emerz mocsári növényzettel benőtt hosszabb mederszakaszok részleges kotrása természetvédelmi szempontból is kedvező. Az alábbi feltételek betartásával végzett fenntartási jellegű kotrasi munkálatokkal növelhető az érintett mederszakasz élőhelyi szintű diverzitása.

Javasolt időbeli korlátozás: A kotrasi, üledékeltávolítási munkálatok kivitelezése szempontjából élővilágvédelmi szempontból javasolható időpont a július 01-november 01. közötti időszak.

Javasolt térbeli korlátozás: A kotrasi, üledékeltávolítási munkálatok kivitelezése során javasoljuk, hogy kerüljön meghatározásra egy kivitelezési oldal, mely a későbbiekben is fenntartási oldalként funkcionálhat, ill. a másik oldal legyen ún. ökológiai oldal, melynek fő szerepe, hogy élőhelyet biztosítson a vízfolyás és a vízfolyást kísérő növényzet, valamint a hozzá kapcsolódó életközösség

számára, ezáltal biztosítsa, hogy a középvízi meder ökológiai folyosó és magterület funkcióját ellássa a fenntartási jellegű munkák ellenére is. A kivitelezési oldalon a kisvízi medret kísérő magasabb rendű növényzet különös tekintettel a kivitelezést akadályozó fásszáru vegetációra eltávolításra kerül, ill. eltávolításra kerül a középvízi meder keresztszelvényének kivitelezési oldal felé eső 50%-ából az üledék, ill. az emerz mocsári- és hínárnövényzet. Ezzel szemben javasoljuk, hogy a kivitelezési oldallal szemközti ökológiai oldalon a kisvízi medret kísérő szegélynövényzet, valamint a középvízi meder keresztszelvényének kivitelezési oldal felé eső 50%-ában az üledék, ill. az emerz mocsári- és hínárnövényzet változatlan formában kerüljön megőrzésre.

Partkezelés: A középvízi meder szegélyében a meder hossz-szelvényében helyenként cserjés-fás szegélyvegetáció található. Javasoljuk, hogy a partkezelés keretében azokon a partszakaszokon ahol a jelenlegi fás-cserjés szegélyvegetációban nincs idős fa, ott egy-egy őshonos fűzfa vagy nyárfa kiválasztásával és meghagyásával, ill. közvetlen környezetében (2-3 m) a fás-bokros vegetáció ritkításával 50-60 méterenként egy-egy idős őshonos fa felnövést tegyék lehetővé a meder szegélyében, melyek gyökérzete bele lóg a középvízi mederbe. Ezt a kezelést azon part mentén javasoljuk, ahol nem akadályozza a vízügyi kezelő fenntartási munkáját, tehát a fentiekben javasolt ökológiai oldalon.

Halgazdálkodás

A Holt-Sebes-Körös halászati víztest. Javasoljuk az idegenhonos halfajok halastavakból történő bejutásának hatékony megakadályozását, ill. az idegenhonos halfajok állományainak lehetőség szerinti visszaszorítását. Az idegenhonos halfajok állományainak lehetőség szerinti visszaszorítása szükséges például szelektív halászattal (a törpeharcsa (*Ameiurus nebulosus*), vagy a fekete törpeharcsa (*Ameiurus melas*) esetében van ilyen módszer), illetve annak elkerülésével, hogy a halászat során kifogott idegenhonos halfajok egyedei életképes állapotban kerüljenek vissza az élővízbe)

A halászati és horgászati céllal hasznosított vízfelületek kezelése és hasznosítása jelentős természetvédelmi konfliktussal eddig nem járt. A területen már meglévő vagy esetlegesen később létesülő horgászati célú infrastrukturális fejlesztéseket, bővítéseket előzetesen egyeztetni szükséges a természetvédelmi célokkal.

(4) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok

a) Kötelező előírások és korlátozások

Az idegenhonos halfajok telepítésével kapcsolatosan az 1996 évi LIII. törvény a természet védelméről 14. § rendelkezései az irányadók.

b) Önkéntesen vállalható előírások

- A területen, a növényvédelmet kizárólag vizekre és vízben élő szervezetekre nem veszélyes minőségű anyagokkal és kizárólag inváziós növényfajok irtása céljából lehet végezni. (V01)
- A működési terület szerinti nemzeti park igazgatóság által kijelölt területen tilos a nádaratás. (V06)
- Felszíni vizekből történő öntözés csak az illetékes hatóság engedélye alapján lehetséges. (V09)
- Idegenhonos halfajok visszaszorítása kötelező, idegenhonos halfaj telepítése tilos. (V19)
- A nádaratás megkezdése előtt 48 órával a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságot értesíteni kell. (V42)

- A hagyásfoltok kialakítását a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetve kell kijelölni. (V44)
- December 15. és február 15. között lehet nádatatást folytatni, a mindenkori időjárási és talajviszonyok figyelembe vételével. (V47)
- A nádatatás csak fagyott talajon végezhető. (V56)
- A betakarítás során a nád rizómájának megsértését kerülni kell. (V57)
- Nádat deponálni, válogatni a területen tilos. (V58)
- A nádatatás megkönnyítése érdekében az érintett terület vízszintjének megváltoztatása tilos. (V62)

(5) Élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fejlesztési javaslatok

A gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok közül több kifejezetten élőhelyrekonstrukciós jellegű.

(6) Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatok

Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatokat nem teszünk.

(7) Kezelési javaslatok indoklása

Mivel a térség gazdálkodási szerkezetéből adódó vízigény alapvetően öntözési célú vízigény, mely esetében a kitermelés általában egybe esik a vízfolyások kisvízes időszakával, ezért előfordulhat, hogy a potenciális vízkivétellel terhelt érintett meder-szakasz aktuális vízhozama nem éri el az ökológiai vízigény mennyiségét. Ez maga után vonhatja például a vízhőmérséklet túlzott megemelkedését és az oldott oxigéntartalom csökkenését, ill. a mezőgazdasági területek felől a talajvízen keresztül érkező diffúz terhelés mértékének aktuális fajlagos (vízhozamra vetített) növekedését. A kedvezőtlen változások mértéke túllépheti a jelölő, ill. javasolt jelölő fajok (pl.: szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*)) környezeti optimumtartományát, ami az egyedsűrűség csökkenéséhez vezethet.

Az üledékeltávolítási munkák korlátozását azért javasoljuk, mivel indokolt a jelölő természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydrocharition növényzettel (3150) élőhelytípus és a jelölő fajok védelme érdekében a hínárnövényzet és emerz mocsári növényzet állandó fenntartása, legalább az egyik parton mentén.

A fenntartási munkák közé sorolható kotrás során a mederben található üledék kitermelésével együtt a mederből eltávolításra kerül az üledékben gyökerező mocsárinövényzet és hínárnövényzet túlnyomó része, ill. a nem gyökerező hínárnövényzet jelentős része is. Az üledékkel és a növényzettel párhuzamosan fizikailag sérül, ill. eltávolításra kerül a mederből a bentikus életformátípusú, ill. a metafitikus életformátípusú fajok állományainak nagy része. Egy teljes keresztmetszelvényt érintő mederkotrás követően a meder még legalább 2-3 évig nem lesz alkalmas élőhely a különböző növényállományokhoz kötődő fajok állományai számára. A növényzet és a teljes üledékmenyiség eltávolításával jelentősen sérülnek a természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydrocharition növényzettel (3150) jelölő élőhelytípusba sorolt élőhelyfoltok, ill. a növényzethez, ill. az üledék felső rétegéhez kötődő jelölő fajok, mint például a szivárványos ökle, a vágó csík a réti csík vagy a mocsári teknős állományai, valamint az ökle szaporodásának feltételét jelentő kagylók állományai.

A javasolt időbeli korlátozás betartása esetén csökkenthető a mederben a fiatal halivadékok érintettsége, hiszen idősebb korban jobban képesek elkerülni a veszélyforrásokat

A középívzi meder keresztmetszetének 1/2-én a kivitelezési oldallal szemközti ökológiai oldal mentén érintetlenül maradó üledék, ill. hínárnövényzet és emerz mocsári makrovegetáció

menedéket nyújt az érintett életközösséget alkotó fajpopulációk legalább 50%-ának, melyek így túlélnek a kivitelezési munkálatokat és azt követően várhatóan 3-4 vegetációs perióduson belül teljesen rekolonizálják a kisvízi medret. A meder felében maradó laza üledék biztosítja, hogy a jelölő mocsári teknős (*Emys orbicularis*) számára legyen megfelelő telelőhely.

Ugyanakkor a teljes keresztmetszetében emerz mocsárinövényzettel, főleg homogén nádas állományokkal benőtt mederszakaszok esetében természetvédelmi szempontból is kedvező a javasolt térbeli és időbeli korlátozások betartásával elvégzett részleges kotrás, hiszen az így felnyitott mederben újra megjelennek a nyíltvízes és hínaras élőhelyfoltok és sávok. A különböző élőhelytípusok zonációjával jellemezhető mederszakasz kedvezőbb életfeltételeket teremt a jelölő és egyéb előforduló közösségi jelentőségű vízi és vízhez kötődő fajok számára, mint a természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydrocharition növényzettel (3150), a réti csík (*Misgurnus fossilis*) szívárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), dunai tarajosgöte (*Triturus dobrogicus*), mocsári teknős (*Emys orbicularis*) és a vidra (*Lutra lutra*).

A középvízi meder szegélyében növő idős fák árnyékoló hatásukkal megbontják a mocsári növényzet folytonosságát, teret engedve nyílt vízfelületek kialakulásának. A meder szegélyében növő idős, odvas fák a gyökérzetükkel és a gyökérzetük között kialakítható üregekkel jó rejtőzködési lehetőséget biztosítanak számos állatfaj, például a jelölő vidra (*Lutra lutra*) számára. A fák vízbe lógó gyökérzete több halfaj számára jelent megfelelő ívóhelyet és búvóhelyet, mint például a jelölő vágó csík (*Cobitis taenia*).

Az idegenhonos halfajok előretörésével a víztest halállományának természetessége csökken, a víztest ökológiai minőségi állapota az adott víztest referencia állapotához viszonyítva kedvezőtlen irányba változik. Az idegenhonos halfajok a legtöbb esetben igen erős kompetíciós képességgel bíró, széles toleranciaspektrumú fajok, melyek megjelenése és állományainak megerősödése a legtöbb esetben őshonos halfajok visszaszorulását, állományaik egyedsűrűségének csökkenését vonja maga után.

KE-2 kezelési egység

(1) Meghatározása: Főképp utak, valamint falvak, telephelyek, tanyák. A kezelési egységbe a vízgyűlési létesítmények, a töltések földútjai, közutak átjárói, valamint néhány tanya tartozik. Az átjárók, műtárgyak, töltéseken futó utak nagy részét a vízgyűlési szerv karbantartja, egyéb kezelést nem igényelnek. A kezelési egység összes kiterjedése 6,6 ha.

(2) Érintettség vizsgálata

- *Élőhelyek:* telephelyek, roncssterületek és hulladéklerakók (U4), tanyák, családi gazdaságok (U10) út- és vasúthálózat (U11)
- *Natura 2000 élőhelyek:* -

(3) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok

a) Kötelező előírások és korlátozások

A kezelési egység élőhelytípusaira nincsenek érvényben kötelezően betartandó gazdálkodási előírások.

b) Önkéntesen vállalható előírások

- Inváziós fásszárúak mechanikus irtása kötelező. (GY26)
- Az inváziós gyomok virágzásban történő kaszálása kötelező. (GY107)
- Erősen fertőzött foltokat sokkoló kaszálással évente legalább háromszor kezelni kell. (GY108)

- A lekaszált inváziós növényeket a területről el kell távolítani a kaszálást követő 30 napon belül. (GY109)

(4) Élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fejlesztési javaslatok

Érdemes megvizsgálni egyes ingatlanok fenntartásának szükségességét, illetve élőhelyi átalakításának lehetőségét (pl. felhagyott telephely)

(5) Erdőtelepítésre vonatkozó javaslatok

Erdőtelepítésre vonatkozó javaslatokat nem teszünk.

(6) Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatok

Az ingatlan nyilvántartásba vett földutak esetében fontos azok folyamatos karbantartása, hogy az útelhagyásos gyepek megakadályozhatók legyenek. A működő mezőgazdasági telephelyek és egyéb a kezelési egységbe tartozó ingatlanok esetében a környezeti károk kizárása érdekében az ingatlan határon belüli működés, a környezetvédelmi szabályok betartása, a károkozások kizárása, a már okozott károk elszámolására az elérendő cél. Ezt célzott szakhatósági ellenőrzések is segíthetik. A telephelyek hasznosítás váltása esetén vizsgálandók az új hasznosítás potenciális hatásai a Natura 2000 területre.

(7) Kezelési javaslatok indoklása

A Natura 2000 terület közösségi jelentőségű élőhelyeit érő káros hatások csökkentése és kizárása fontos feladat. A kezelési egység ilyen jellegű potenciális és aktuális hatásait a hatályos környezetvédelmi és birtokügyi szabályozás alapján jelentősen lehet csökkenteni. Az inváziós fásszárú és lágyszárú növényzettel jellemezhető foltok eltávolítása (mechanikus irtás, virágzásban történő kaszálás) terjedésének megakadályozása a kezelési egységgel szomszédos, közösségi jelentőségű füves élőhelyek (pannon szikes sztyeppék és mocsarak (1530*), síksági pannon löszgyepek (6250*)) védelme szempontjából is meghatározó.

KE-3 kezelési egység

(1) Meghatározása: Gyepterületek (ártéri mocsárrétek és degradátumaik, szikes rétek, az azokkal mozaikoló ürmös puszták, mézpázsitos szikfok- és vakszik növényzet, valamint sztyeprétek, cickórós puszták, őszirózsás rétsztyepek, és gyomos, száraz gyepek). A Holt-Sebes-Körös hullámterében kevés a gyepterület, s azok nagy része is sztyeprét vagy annak gyomos degradátuma. Régi övzátonyokon, mederperemeken, folyótöltéseken, mezsgyéken, felhagyott szántókon található ezek a zömmel jellegtelen, főként generalista fajok uralta sztyeprétek és gyomos, száraz gyeppé degradálódott változataik. Kezelési igényük alapján e csoportba sorolhatók a cickórós puszták és az őszirózsás rétsztyepek foltjai. Cserjésedésük, jó részt még őshonos fajokkal (*Rosa canina*, *Prunus spinosa*) a kisebb intenzitású kezelés miatt megindult. Ártéri mocsárrétek csak néhány kisebb elszigetelt foltban fordulnak elő. Mágorpuszta Holt-Sebes-Köröstől délre eső gyepterületének, illetve a Németi-legelő szikeseibe (Mágorpuszta és Vésztő közt) a Natura 2000 terület helyrajzi számai belenyúlnak. A csatorna megépítése és a klimatikus vízhiány okozta talajvízszint-süllyedés miatt kilúgozódás által veszélyeztetettek. Különösen a felszín közeli sófelhalmozódást és talajvízszintet kedvelő vakszikek, mézpázsitos szikfokok, ürmöspuszták vannak veszélyben. A kezelési egység kiterjedése 36,5 ha.

(2) Érintettség vizsgálata

- *élőhelyek:* mocsárrétek (D34), ürmöspuszták (F1a), cickórós puszták (F1b), szikes rétek (F2), kocsordos-őszirózsás sziki magaskórósok, rétsztyepek (F3), üde mézpázsitos szikfokok (F4), padkás szikesek, szikes tavak iszap- és vakszik növényzete (F5), löszgyepek, kötött talajú sztyeprétek (H5a), jellegtelen száraz, félszáraz gyepek (OC (B1a, OG))

- *Natura 2000 élőhelyek*: pannon szikes sztyeppék és mocsarak (1530*) (nem jelölő élőhely), síksági pannon löszgyepek (6250*) (nem jelölő élőhely), *Cnidion dubii* folyóvölgyeinek mocsárrétei (6440) (nem jelölő élőhely)

(3) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok

A kezelési egységbe tartozó gyepek élőhelyek szerkezetének és fajkészletének megőrzése, illetve javulása, alapvetően az extenzív gazdálkodás fellendüléstől, elsősorban a külterjes legeltetéstől várható. Mind a kaszálás, mind pedig a legeltetés (állatlétszám/legeltetett terület nagysága) a gyepek aktuális ökológiai állapotát figyelembe véve végzendő. A mézpázsitos-vakszikes mozaikok esetében elsősorban a legeltetés (főként juh) a megfelelő hasznosítás. A mocsárrétek esetében javasolt a rétgazdálkodás jellegű hasznosítás, amikor is a májusi-júniusi kaszálás után meghatározott állatlétszámmal sarjlegeltetés folyik. Az őshonos cserjések túlzott terjeszkedése kedvezőtlen, ezért aktív kezeléseket szükséges fenntartani vagy helyreállítani a gyepeken az optimális szoliter és csoportos cserje előfordulást, illetve az összefüggő cserjések és löszgyepek mozaikjainak ökológiai szempontból kedvező arányait. Kiemelkedő fontosságú az özönfajok terjedésének megakadályozása, egyéb hasznosítás híján legalább rendszeres szárazítás megvalósítása, illetve a már gyalogakácósodott foltok rekonstrukciója. Kezelés híján a most is jelentkező özöngyomok (gyalogakác (*Amorpha fruticosa*)) megszűnés szintjéig degradálhatják elsősorban a mocsárréteket. A kezelési egységbe tartozó szikes élőhelyek természetes domborzati-mikrodomborzati adottságainak megőrzése, téli-tavaszi felszíni vizeik megtartása javasolt. A gyepterületek aránya az ökológiai és gazdálkodási viszonyok reális figyelembe vételével jelentősen nem növelhető.

(4) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok

a) Kötelező előírások és korlátozások

Gyepek esetén a NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X.18) Korm. rend előírásait szükséges alapul venni. A gyepeken lévő kisebb erdőfoltokra nem adhatók meg kötelező előírások.

b) Önkéntesen vállalható előírások

- Felülvetés nem megengedett. (GY01)
- Vegyszeres gyomirtás nem megengedett. (GY02)
- Fogasolás nem megengedett. (GY09)
- Tárcsázás nem megengedett. (GY10)
- Hengerezés nem megengedett. (GY11)
- Gyepszellőztetés nem megengedett. (GY12)
- Kiszántás nem megengedett. (GY13)
- Felázott talajon mindennemű munkavégzés tilos. (GY14)
- Legeltetéssel és/vagy kaszálással történő hasznosítás. (GY22)
- Biztosítani kell a felhalmozódott fűavar eltávolítását. (GY23)
- Inváziós fás szárúak mechanikus irtása kötelező. (GY26)
- A gyepek természetvédelmi szempontú égetése csak a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóság egyedi írásos véleménye alapján történhet. (GY24)
- A gyepek cserjésedését meg kell akadályozni, azonban a szórtan jelentkező őshonos cserjék megőrzésére törekedni kell (GY28).

- A természetes gyepekben szórtan jelentkező őshonos méretes fák (30 cm törzsátmérő felett) és a vadgyümölcsök (törzsátmérő megjelölése nélkül) megőrzése kötelező. (GY30)
- A cserjeirtás megkezdésének időpontját legalább 5 nappal korábban írásban a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságnak be kell jelenteni, valamint a meghagyásra szánt cserjéket, cserjefoltokat a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetni kell. (GY31)
- A működési terület szerinti nemzeti park igazgatóság általi kijelölésüket követően a fajgazdag, vagy védett fajokat tartalmazó cserjés foltokat nem szabad eltávolítani. (GY32)
- A legeltetési sűrűséget a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetni szükséges. (GY44)
- Kaszáló sarjülegeltetését a kaszálás napjától számított 30 napon belül megkezdeni tilos. (GY64)
- Legeltethető állatfaj: szarvasmarhafélék. (GY67)
- Legeltethető állatfaj: juh. (GY68)
- Legeltethető állatfaj: kecske. (GY69)
- Legeltethető állatfajok: lófélék (ló, szamár). (GY70)
- Kaszálás június 15. előtt a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal történt egyeztetés alapján lehetséges. (GY71)
- A szénát a kaszálást követő 2 héten belül össze kell gyűjteni és eltávolítani a területről, vagy sávokban elégetni. (GY86)
- Mozaikos kaszálás folytatása, egybefüggő kaszált terület nem haladhatja meg az 5 hektárt, vagy a terület 30%-át. A kaszálások között legalább 1 hétnek el kell telni. (GY91)
- A gyepterület kaszálása, szárzúzása esetén minimum 10 cm-es fűtarló biztosítása (GY92)
- Fokozottan védett földön fészkelő madárfaj fészkének, fiókáinak megtalálása esetén a betakarítást, illetve a kaszálást azonnal be kell fejezni és haladéktalanul értesíteni kell a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságot és javaslata alapján a talált fészkek körül 0,5-1 hektáros védőterületet kell kialakítani. (GY103)
- Minden évben tisztító kaszálás elvégzése kötelező (GY105)
- Az inváziós gyomok virágzásban történő kaszálása kötelező. (GY107)
- A területen trágyadepónia, széna és szalmakazlak elhelyezése tilos. (GY116)
- Éjszakázó helyek, ideiglenes karámok és jószágállások helyét a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetni szükséges. (GY117)
- Agrár-erdészeti rendszerek kialakítása támogatható. (GY120)
- A legeléskizárt területet a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetetten kell kialakítani. (GY122)

(5) Élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fejlesztési javaslatok

Az üde mocsárrétek és az időszakosan vízigenyes szikesek vízháztartásának további javítását, degradációjukat okozó kiszáradásuk megakadályozását a holtágon az ökológiai vízigenyüket figyelembe vevő, szabályozott mederszintű vízmegtartás is segítheti. Vizsgálni érdemes ennek lehetőségét, de a kivitelezés módjának meghatározása túlmutat a fenntartási terv keretein.

(6) Erdőtelepítésre vonatkozó javaslatok

Erdőtelepítésre vonatkozó javaslatokat nem teszünk. A kezelési egységben az erdősítést nem javasoljuk.

(7) Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatok

Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatokat nem teszünk.

(8) Kezelési javaslatok indoklása

A kaszálására és legeltetésére vonatkozó előírások hatására természetesebb fajdiverzitás alakulhat ki. Kezelés híján az özöngyomok (gyalogakác (*Amorpha fruticosa*) degradálhatják az élőhelyet, ezért visszaszorításuk indokolt. A szélsőséges vízháztartású szikes élőhelyek természetes domborzati-mikrodomborzati adottságainak, természetes szerkezetük és fajkészletük megőrzéséhez téli-tavaszi felszíni vizeik megtartása és előírások szerinti folyamatos hasznosításuk (legeltetés és kaszálás), a kezelési egység területén található gyepterületek aktuális természetvédelmi szempontú fenntartása érdekében, a területileg illetékes nemzeti park iránymutatásai mellett szükséges a közösségi jelentőségű élőhelyek (pannon szikes sztyeppék és mocsarak (1530*), síksági pannon löszgyepek (6250*), *Cnidion dubii* folyóvölgyeinek mocsárrétjei (6440)) fennmaradása érdekében. A gyepszervezet átalakulását, megváltozását elősegítő beavatkozások (felületés, vegyszeres gyomirtás, fogasolás, hengerezés, kiszántás) az említett élőhelyek (1530*, 6250*, 6440) kiterjedésének csökkenését, fragmentációját, degradációját idézik elő, ezért alkalmazásuk mellőzendő.

Az esetlegesen a jövőben megvalósítható, a gyepek ökológiai vízigényét figyelembe vevő, szabályozott mederszintű vízmegtartás, és a természetes vízháztartásukat befolyásoló vízelvezetések megszüntetése hosszú távon ezen élőhelyek fenntartása érdekében pozitív hatású lenne.

KE-4 kezelési egység

(1) Meghatározása: Ebbe a kezelési egységbe foglaltuk össze az erdőket és a cserjéseket. Bokorfüzesek, puha- és keményfa ligetek, illetve azok jellegtelen spontán és telepített állományai, valamint üde és száraz cserjések, valamint őshonos fafajok nemesített és klónozott változatai, idegenhonos fásszárúak őshonos fajokkal elegyes erdei, illetve homogén telepített és spontán állományai. A Natura 2000 terület erdősítettsége és erdősültsége jelentős. A kezelési egységbe főként maradvány jellegű, spontán regenerálódott, illetve telepített fűz-nyár ligeterdők (J4) tartoznak. Foltjaik különösen a Holt-Sebes-Körös alsóbb, Vésztő-Mágorpuszta és alsó fok közti szakaszán fordulnak elő nagyobb kiterjedésben. Ugyanitt, telepített kocsányos tölgyes keményfás ligeterdőszerű (J6) állományok is találhatóak. A tájban lévő propagulumforrás hiánya miatt ezen erdők jellegtelenek. Egyes állományokban tájidegen fafajok (*Quercus rubra*) elegyítése is előfordul. Szinte minden erdőfoltban előfordulnak, illetve nagy részük cserje és másod- néha még első lombkorona szintjét is az invázió fa- és cserjefajok (amerikai kőris (*Fraxinus pennsylvanica*), zöld juhar (*Acer negundo*), gyalogakác (*Amorpha fruticosa*) homogenizálják. A puhafa ligetek sokkal ritkábbak a középső és keletibbi szakaszon, ahol a fentiekhez képest lényegesen kisebb kiterjedésben, fragmentáltabban, keskenyebb sávban fordulnak elő a Zsadány körüli, illetve a Biharugrától nyugatra lévő meanderezőbb szakaszokon. Elvéve bokorfüzesek (J3) (spontán sarjadó fiatal fűzek) apró állományai is előfordulnak főleg az alsó fok közelében lévő természetesebb szakaszon. A bokorfüzesek a fűz-nyár ligeterdők kialakulásának pionír fázisának tekinthetők. Az őshonos fajokból álló erdőfoltokhoz hasonló arányban található nemesnyarasok, valamint idegenhonos fásszárúak (amerikai kőris (*Fraxinus pennsylvanica*), fehér akác (*Robinia pseudoacacia*), ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia*) és gyalogakác (*Amorpha fruticosa*)) telepített és spontán állományai a területen.

Az egész hullámtér igen jellemző élőhelyei, mindenütt előfordulnak. A kezelési egység kiterjedése összesen 140,4 ha. A kezelési egység nagyobb része nem ún. üzemtervezett erdő, azaz az Országos Erdészeti Adattárban nyilvántartott terület. Olyan erdők és faállományok is tartoznak ide, amelyek nem erdő művelési ágú területen találhatóak. A természetmegőrzési terület 25 üzemtervezett erdő alrészletet érint, mely 46 hektáron helyezkedik el. Védett állomány nincs.

(2) Érintettség vizsgálata

- *élőhelyek*: bokorfüzesek (J3), fűz- és nyárligetek (J4), tölgy-köris-szil ligetek (J6), jellegtelen üde gyepek (OB), üde cserjések (P2a), galagonyás-kökénye-borókás cserjések (P2b), idegenhonos cserje- és japánkeserűfű uralta állományok (P2c), vágásterületek (P8), őshonos fajú facsoportok, fasorok, erdősávok (RA), őshonos fafajú puhafás jellegtelen vagy pionír erdők (RB), őshonos fafajú keményfás jellegtelen erdők (RC) őshonos lombos fafajokkal elegyes idegenhonos lombos és vegyes erdők (RDb), akácültetvények (S1), nemesnyárasok (S2), nem őshonos fafajok spontán állományai (S6), nem őshonos fajú ültetett facsoportok, erdősávok, fasorok (S7)
- *Natura 2000 élőhelyek*: enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas köris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae) (91E0*) (nem jelölő élőhely), Keményfás ligeterdők nagy folyók mentén *Quercus robur*, *Ulmus laevis* és *Ulmus minor*, *Fraxinus excelsior* vagy *Fraxinus angustifolia* fajokkal (Ulmenion minoris) (91F0) (nem jelölő élőhely)
- *Érintett erdőrészletek*: Szeghalom 6A, 7A, 7B, 10A, 11A, 15A, 15B, 15C, 15D, 15VF, 18TI, 179A, 179B, 179C, 180A, 180B, 180C, 180TI, Vésztő 75A, 75B, 75TI 1, 75TI 2, 76A, Zsadány 19A, 19TI

(3) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok

Jelenleg a faállományok nagyobb részt idegenhonos fafajokból állnak, jellemzőek az akácok, nemes nyárasok, egy részlet vörös tölgy. Kevesebb a kocsányos tölgyes, körises, hazai nyáras. Egy cseres-tölgyes részlet is van.

A távlati célállományok között többségben vannak azok, amelyek hazai és tájhonos fafajokkal újíthatók (egyéb elegyes-körises, füzes, hazai nyáras, kocsányos tölgyes, körises-kocsányos tölgyes). Ezekben a területeken a körzeti erdőtervnek megfelelő gazdálkodás folytatható, a felújítások során azonban a természetvédelmi célkitűzéseknek az intenzíven terjedő fafajok arányának csökkentése felel meg, illetve törekedni kell arra, hogy az egyéb lombos fafajok közül a hazai, termőhelyhonos fajokat alkalmazzák az elegyítésekben.

A távlati célállományok között 1 akác és 1 nemes nyáras is szerepel, látható a törekvés az ilyen állományok lecserélésére. Javasoljuk, hogy az akác és nemes nyáras célállományú erdőrészletek esetében is inkább őshonos, illetve tájhonos fafajt alkalmazzanak. Idegenhonos állományok hosszú távú fenntartása, már propagulum-termelésük miatt sem javasolt. Cseres tölgyes célállományok is vannak. A tulajdonosokkal történő egyeztetés során érdemes lehet – megfelelő kompenzáció mellett, a termőhely feltárási adatok függvényében – a cser helyett lehetőleg tájhonos fafajt (pl. magyar köris) alkalmazni az erdőfelújítás során.

Rövid távon elvárható a meglévő erdők szerkezetének és fajkészletének természetközelinek alakítása. Fenntartásuk, természetességük javítása csak az invázív fa- és cserje visszaszorítását biztosító erdőgazdálkodás/erdőkezelés bevezetésével lehetséges. A természetközelinek mondható állományok vágáskorát javasolt emelni, a tisztítások/gyérítések/egyéb termelések során az özönfajokat a lehetséges legnagyobb mértékben vissza kell szorítani. A tarvágásos véghasználatok számát és területét minimalizálni vagy mellőzni javasolt. Hosszú távú cél a talaj és vízháztartási viszonyoknak figyelembevételével természetes puhafa és keményfa ligeterdő foltok felnevelése.

Ennek érdekében javasolt a magszórásra képes idős, őshonos fűzetet, nyarakat – üzemtervezett erdőben és azon kívül is – mind az erdőgazdálkodás, mind egyéb kezelés során kímélni a genetikai állomány átmentése miatt.

A tájra jellemző egyéb cserje fajok (veresgyűrű som (*Cornus sanguinea*)), kecskerágó (*Euonymus sp.*), kányabangita (*Viburnum opulus*) stb.) ültetésével lehet színesíteni a cserjések fajkészletét. Ezen felül a cserjésekből kiinduló spontán szukcesszionális erdősödést kell segíteni.

A bokorfüzesek igen jelentős területarányal vannak jelen. Állományaik növekedése a jelenlegitől eltérő vízháztartástól és időszakos iszapfelszínek kialakulásától lenne várható. Jelenleg nincs reális eszköz ezen élőhelyek rekonstrukciójára vagy fejlesztésére.

(4) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok

a) Kötelező előírások és korlátozások

- Vonatkozó erdőterv rendelet, körzeti erdőterv: Körös-vidéki körzet (2015-ben tervezés alatt).
- Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól szóló 41/2012. (IV. 27.) VM rendelet rendelkezéseit kell figyelembe venni az Országos Erdészeti Adattárban nyilvántartott területek esetén

b) Önkéntesen vállalható előírások

- Közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok populációinak, továbbá a természetes és természetszerű erdők 200 m-es körzetében idegenhonos fafajok telepítésének korlátozása. (E04)
- Rakodó, depónia kialakításának területi korlátozása (a közösségi jelentőségű élőhelyekre, illetve fajokra történő esetleges káros hatások miatt). (E08)
- A fakitermeléshez és anyagmozgatáshoz szükséges közelítő nyomok csak a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek védelmének figyelembe vételével. (E09)
- A fával nem, vagy részben fedett területek egyéb részletként (tisztás, cserjés, nyiladék, erdei vízfolyás és tó, kopár) történő lehatárolása, szükség esetén az erdőrészlet megosztásával. (E11)
- A tisztások fátlan állapotban tartása, tisztásként való további nyilvántartása. (E12)
- Állománynevelés során a nyiladékok és állományszélek felé legalább 5 m széles erdőszegély létrehozásának elősegítése vagy a meglévők fenntartása. Az elő- és véghasználatok során a tájidegen növények eltávolítása (az őshonos növényekre nézve kíméletes módszerekkel). (E13)
- Az emberek testi épségét, közlekedést és épületeket nem veszélyeztető (az erdei élőhelyek fenntartását kiemelten szolgáló) lábon álló holtfák meghagyása. (E17)
- A ritka fajhoz tartozó, vagy odvas, vagy böhöncös, vagy idős vagy más okból értékes faegyedek kijelölése és megőrzése az elő- és véghasználatok során. (E18)
- Az elő- és véghasználatok során az előzetesen meghatározott fa-, illetve cserjefajok teljeskörű kímélete. (E19)
- Fokozottan védett jelölő madárfaj fészkének (madárfajtól függően meghatározott) körzetében fészkelési időszakban az erdőgazdálkodási tevékenység korlátozása. (E20)

- Erdészeti termékek szállításának, faanyag közelítésének korlátozása gyepterületen, tisztáson (a közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok védelme érdekében). (E25)
- Az előhasználatok során az elegyfa fajok alsó és felső lombkorona szintben hagyása, fenntartása, lehetőség szerint a természetes erdőtársulásra/közösségi jelentőségű élőhelyre jellemző összetételben, mennyiségben és többé-kevésbé egyenletes eloszlásban. (E26)
- Őshonos fafajokkal jellemezhető faállományokban a nevelővágások során az idegenhonos fa- és cserjefajok egyedszámának minimális szintre szorítása, illetve lehetőség szerinti teljes eltávolítása. (E28)
- A vegyes összetételű faállományokban a nevelővágások során az idegenhonos fafajok eltávolítása. (E29)
- A fakitermelés elvégzésére idő- és térbeli korlátozás megállapítása. (E41)
- Felújítás táj- és termőhelyhonos fafajokkal, illetve faállomány típussal. (E51)
- Őshonos fafajú faállomány táj- és termőhelyhonos fa- és cserjefajokkal történő felújítása. (E52)
- Idegenhonos fafajú faállomány szerkezetátalakítása (E54)
- Az erdőfelújításban, pótlásban, állománykiegészítésben kizárólag tájhonos fafaj alkalmazása. (E57)
- Az erdősítések során a természetes erdőtársulásnak megfelelő elegyfajok biztosítása. (E58)
- Talajvédelmi rendeltetésű és felnyíló (erdőössztyepp jellegű) erdők esetében a felújítás során a táj- és termőhelyhonos fafajok tuskó- és gyökérsarj eredetű újulatának megőrzése. (E61)
- Az idegenhonos és tájidegen fafajú erdők véghasználata során a táj- és termőhelyhonos fafajok egyedeinek meghagyása (az alsó- és lehetőség szerint a cserjeszintben is. (E64)
- A környező gyepterületek védelme érdekében az erdészeti tájidegen fafajok alkotta állományok terjeszkedésének megakadályozása. (E69)
- Lehetőség szerint mechanikai módszerek (pl. kézi cserjeirtás, száruzás, kaszálás) alkalmazandók agresszívan terjedő fajok visszaszorítására. (E72)
- Kártevők elleni védekezésnél a szelektív szerek vagy biológiai módszerek alkalmazását kell előnyben részesíteni. Nem használhatók olyan hatóanyag tartalmú készítmények, amelyek közösségi jelentőségű, illetve védett fajok egyedeit is elpusztítják. (E75)
- Szóró, szózó vagy etetőhely a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetett helyszínen alakítható ki. (VA01)

(5) Élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fejlesztési javaslatok

Idegenhonos állományok hosszú távú fenntartása, már propagulum termelésük okán sem javasolt, ezek szerkezetátalakítása rekonstrukciós beavatkozásnak minősül. Rövidtávon elérendő a kezelési egységbe tartozó erdők szerkezetének és fajkészletének természetszerűbbé alakítása. Hosszú távú cél a talaj és vízháztartási viszonyoknak figyelembevételével a tájra jellemző potenciális természetes erdőtípusok feltjainak felnevelése. Táj- és élőhely-mintázati szempontból vizsgálandó az erdőterületek jelenlegi elhelyezkedésének megfelelősége, s amennyiben szükséges javasolt a gyeperdő mozaikok arányainak csereerdősítéssel történő javítása.

(6) Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatok

Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatokat nem teszünk

(7) Kezelési javaslatok indoklása

A ligeterdők esetében eredményre vezethetnek a javasolt módszerekkel a táj potenciális természetes erdőtársulásainak kialakítását és fenntartását szolgáló kezelések. A puhafaligetek legfőbb ökológiai problémája, az invázió fa- és cserjefajok terjeszkedése. Fenntartásuk, természetességük javítása csak az említett fa- és cserjefajok kizárását, illetve visszaszorítását biztosító erdőgazdálkodás/erdőkezelés bevezetésével lehetséges. Ennek hiányában már középtávon várható a ligeterdő foltok cserje és másod- néha még első lombkorona szintjében is az idegenhonos fásszárúak degradáló hatásának megjelenése. Az idegenhonos fafajok állományainak csökkentésére, további terjedésük megakadályozására tett, illetőleg valamennyi erdészeti tevékenység és korlátozás intézkedések a jelölő, illetőleg jelölőnek javasolt Natura 2000 élőhelyek (enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae) (91E0*) (nem jelölő élőhely), Keményfás ligeterdők nagy folyók mentén *Quercus robur*, *Ulmus laevis* és *Ulmus minor*, *Fraxinus excelsior* vagy *Fraxinus angustifolia* fajokkal (Ulmenion minoris) (91F0)) leromlásának megakadályozását, illetőleg hosszú távú fennmaradását segítik elő. Az erdészeti munkák, fahasználatok szabályozása az erdő, mint élőhely folyamatos fennmaradását segíti. Az őshonos cserjések túlzott terjeszkedése kedvezőtlen.

A kezelési egység területén javasolt erdészeti tevékenységek a potenciálisan fészkelő fokozottan védett madárfajok védelmét is szolgálja (időbeli és térbeli kíméleti zóna a fészek/fészkek) körül.

A nemesített és idegenhonos állományú erdőfoltok tájra jellemző erdőtípusokká történő átalakítása, a természetszerű erdőfoltok nagyságának és számának növelése a természetes élőhely- és fajdiverzitást jelentősen növelheti.

KE-5 kezelési egység

(1) Meghatározása: Egyéves nagyüzemi szántóföldi, valamint zöldség- és dísznövény kultúrák, kistáblás mozaikok, kisüzemi szőlők és gyümölcsösök. Szinte kizárólag elszántások, csak 2-3 szántó művelési ágú parcella van. Összes kiterjedésük 7,4 ha.

(2) Érintettség vizsgálata

- *élőhelyek:* egyéves, intenzív szántóföldi kultúrák (T1), zöldség- és dísznövénykultúrák, melegházak (T3), extenzív szántók (T6), extenzív szőlők és gyümölcsösök (T8), jellegtelen üde gyepek (OB) nem őshonos fafajok spontán állományai (S6)
- *Natura 2000 élőhelyek:* -

(3) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok

a) Kötelező előírások és korlátozások

A kezelési egység élőhelytípusaira nincsenek érvényben kötelezően betartandó gazdálkodási előírások

b) Önkéntesen vállalható előírások

- Pillangósok esetén természetkímélő kaszálás, vadriasztó lánc használata kötelező. (SZ04)
- Trágya, műtrágya: természetes vizektől mért 200 m-en belül trágya, műtrágya nem deponálható. (SZ10)
- A parcella szélein legalább 20 méter széles növényvédő szer mentes táblaszegélyt kell hagyni, ahol szükség esetén mechanikai gyomirtást kell végezni. (SZ16)
- Kizárólag környezetkímélő besorolású növényvédő szerek alkalmazása. (SZ19)
- Kártevők elleni védekezés kizárólag szelektív szerekkel lehetséges. (SZ20)

- Légi kivitelezésű növényvédelem és tápanyag-utánpótlás tilos. (SZ21)
- Totális gyomirtó szerek használata nem engedélyezhető a területen. (SZ24)
- Mozaikos kisparcellás gazdálkodás folytatása, ahol egy tábla mérete legfeljebb 2 hektár. (SZ28)
- Istállótrágya kijuttatásának mértéke, éves átlagban nem haladhatja meg a 100 q/ha-t. (SZ34)
- Tápanyag utánpótlást csak szerves trágyával lehet végezni. (SZ37)
- Az időszakos- és állandó vízállások körül 3 méteres szegélyben talajművelés nem végezhető. (SZ49)
- Szántó vizes élőhelyé alakítása, spontán gyepesedéssel. (SZ51)
- Szántó füves élőhelyé alakítása, spontán felhagyással. (SZ53)
- Mezőgazdasági földterület első erdősítése. (SZ56)
- Agrár-erdészeti rendszerek kialakítása. (SZ57)
- Telepítés előtt, valamint a program teljes ideje alatt műtrágya és bárminemű szerves trágya alkalmazása tilos (SZ62)
- Őshonos fajokból álló fasorok, facsoportok, szoliter fák, cserjefoltok telepítése. (SZ74)

(4) Élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fejlesztési javaslatok

Az elszántásoknál vizsgálni kell az eredeti állapot helyreállításának lehetőségét, illetve a legértékesebb élőhelyeket kísérők esetében gazdálkodási védőzóna kialakítására lenne szükség. A szántó művelési ágú területeken a környezetkímélő, lehetőleg tájfajták vetésével végzett növénytermesztés a rövid és középtávú cél. A szántó művelési ágú területek rekonstrukciós program keretében történő visszagyepesítése (felhagyás, spontán gyepesedés és gyepesítés) támogatandó célkitűzés. A tervezés során a természeti adottságok figyelembe vételével több élőhelyes (pl. gyepek, mocsár, erdőfolt vagy facsoport) változatos mozaikok kialakítása javasolt. A rekonstrukciókat az Agrár Környezetgazdálkodási támogatási rendszer segítheti. Az előírás-javaslatok egy része a szántók művelésére vonatkozik, mindaddig, míg a rekonstrukció meg nem történik.

(5) Erdőtelepítésre vonatkozó javaslatok

Élőhely-rekonstrukciós program keretében, a tervezési terület szántóin gyepes élőhelyekkel mozaikoló, az adott talaj és vízháztartási viszonyoknak megfelelő, tájjellemző természetes erdőtípusok foltjait javasolt telepíteni, vagy legalább védő erdősávokat. Mind élőhely-fejlesztési, mind pedig élőhely-védelmi szempontból kedvező lenne a szántó területeknek a Natura 2000 terület határvonalát jelentő szegélyeit tájhonos fajokkal erdősíteni, cserjésíteni.

(6) Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatok

Gazdálkodáshoz nem köthető javaslatokat nem teszünk.

(7) Kezelési javaslatok indoklása

A szántók átalakításával hosszú távon jelentősen lehetne növelni a természetközeli élőhelyek arányát a Natura 2000 területen belül. Az ún. ökoton hatás viszonylag hamar érezhető lesz a természetes fajdiverzitás növekedésében. A szántóknak a Natura 2000 terület határát jelentő szegélyeinek erdősítése, cserjésítése nem csak élőhelyi előnyökkel jár, hanem a külső területekről érkező káros hatásokkal szembeni védelmet is biztosít. A szántók felhagyással, avagy felülvetéssel történő visszagyepesítése hosszú távon a közösségi jelentőségű füves élőhelyek jelentős részének kiterjedése növelhető. A pannon szikes sztyeppék és mocsarak (1530*), valamint a *Cnidion dubii* folyóvölgyeinek mocsárréjtjei (6440) jó regenerációs képességekkel rendelkeznek, de növelhető a

síksági pannon löszgyepek (6250*) kiterjedése is. Az elszántott természeti területek helyreállításának tervezése, a felmérések alapján azonnal elindítható. A szántóföldi technológiákra (tápanyag utánpótlás, kemikáliák) vonatkozó előírások a határos természetes élőhelyek ökológiai állapotának megőrzését szolgálják. A vadriasztó lánc használata, illetőleg a fokozottan védett, földön fészkelő madárfajok fészkeinek megtalálása esetén javasolt magatartás a földön fészkelő, védett, illetőleg fokozottan védett madárfajok védelme érdekében került megfogalmazásra.

3.2.2. Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztés

Az élőhely-rekonstrukciós, fejlesztési lehetőségek előírászerűen a kezelési egységekben (KE), a 3.2.1. fejezeten belül bedolgozva jelennek meg az önkéntesen vállalható kezelési előírások között. Élőhelyrekonstrukcióval kapcsolatos javaslatok mind az 5 kezelési egységgel kapcsolatosan megjelennek a dokumentációban.

3.2.3. Fajvédelmi intézkedések

Az egyes fajokkal kapcsolatosan a fajvédelmi intézkedések élőhelykezelési jellegűek, így beépültek a kezelési egységekre megfogalmazott javaslatok közé:

KE-1: a kezelési javaslatok a szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*), mocsári teknős (*Emys orbicularis*), réti csík (*Misgurnus fossilis*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), dunai tarajosgöte (*Triturus dobrogicus*), vidra (*Lutra lutra*), vágó csík (*Cobitis taenia*) fajok állományainak fennmaradását segítik.

A jelölő halfajok állományának fennmaradása érdekében továbbá vizsgálni kell a mütárgyak mellett tájba illesztett, természetszerű hallépcsők, halcsatornák kialakításának lehetőségét.

3.2.4. Kutatás, monitorozás

A tervezés alapját jelentő élőhelytérképezés 2014 folyamán készült el. A jövőbeni kutatások célja a területen előforduló, illetve potenciálisan megjelenő közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok állományváltozásának követése.

A közösségi jelentőségű élőhelyek kiterjedésének monitorozására javasoljuk az NBmR protokoll szerinti élőhelytérképezés elvégzését 10 évente.

A jelölő halfajok monitorozására taxonokra kidolgozott módszerek indokoltak, a közösségi szintű, NBmR-ben használt módszertan csak részben elégíti ki ezen fajok populációinak a méretéről szükséges információt.

szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus*), vágó csík (*Cobitis elongatoides*): Elsősorban csónakból litorális zónában nappali időszakban elektromos halászgéppel végzett adatgyűjtés, legalább két eltérő aspektusban.

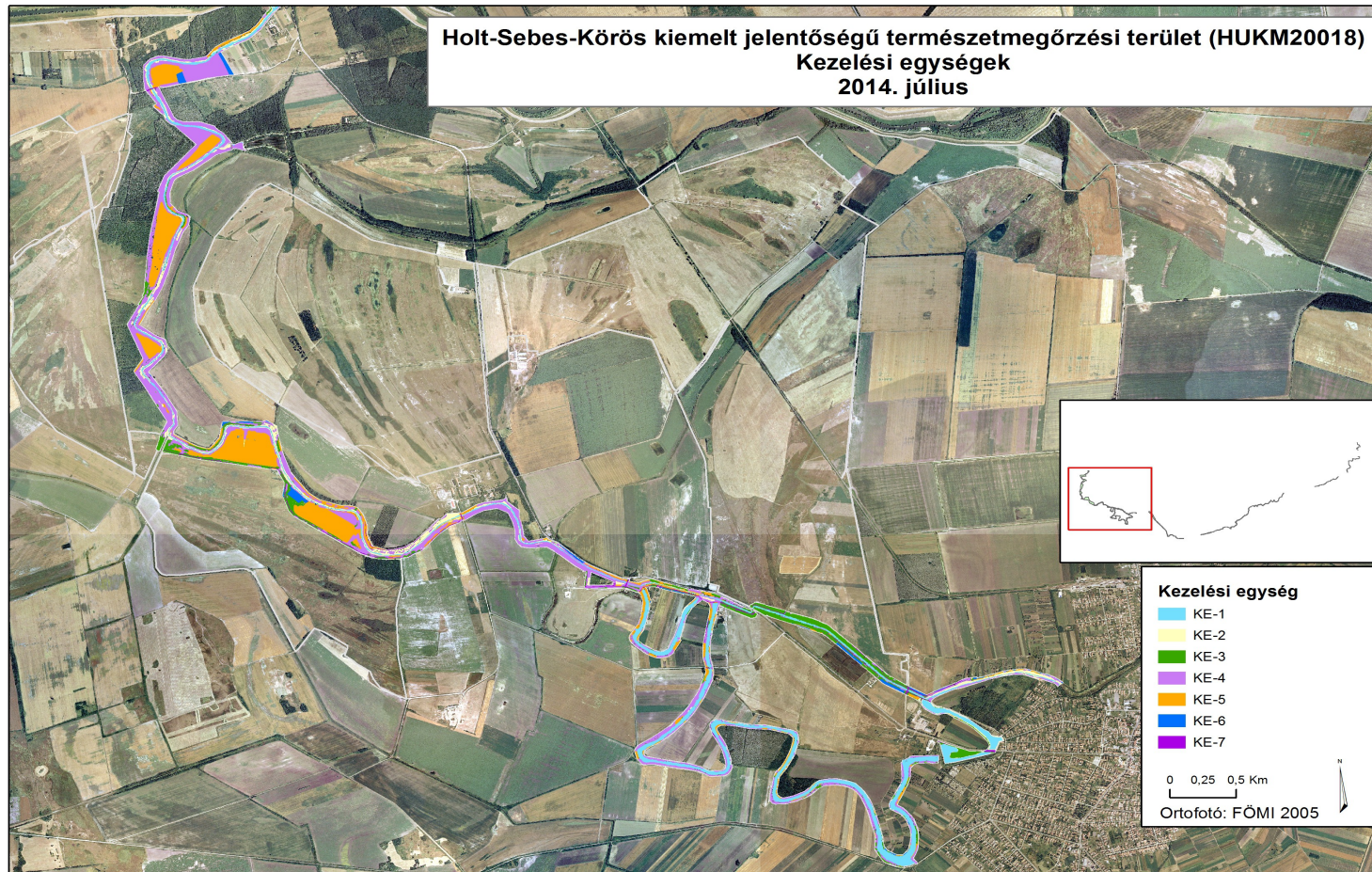
régi csík (*Misgurnus fossilis*): A korábban és jelenleg ismert, valamint a potenciálisan figyelembe vehető élőhelyek elektromos halászgéppel történő monitorozása tavaszi és őszi időszakban.

A halfajok monitorozására 10 évente kerüljön sor.

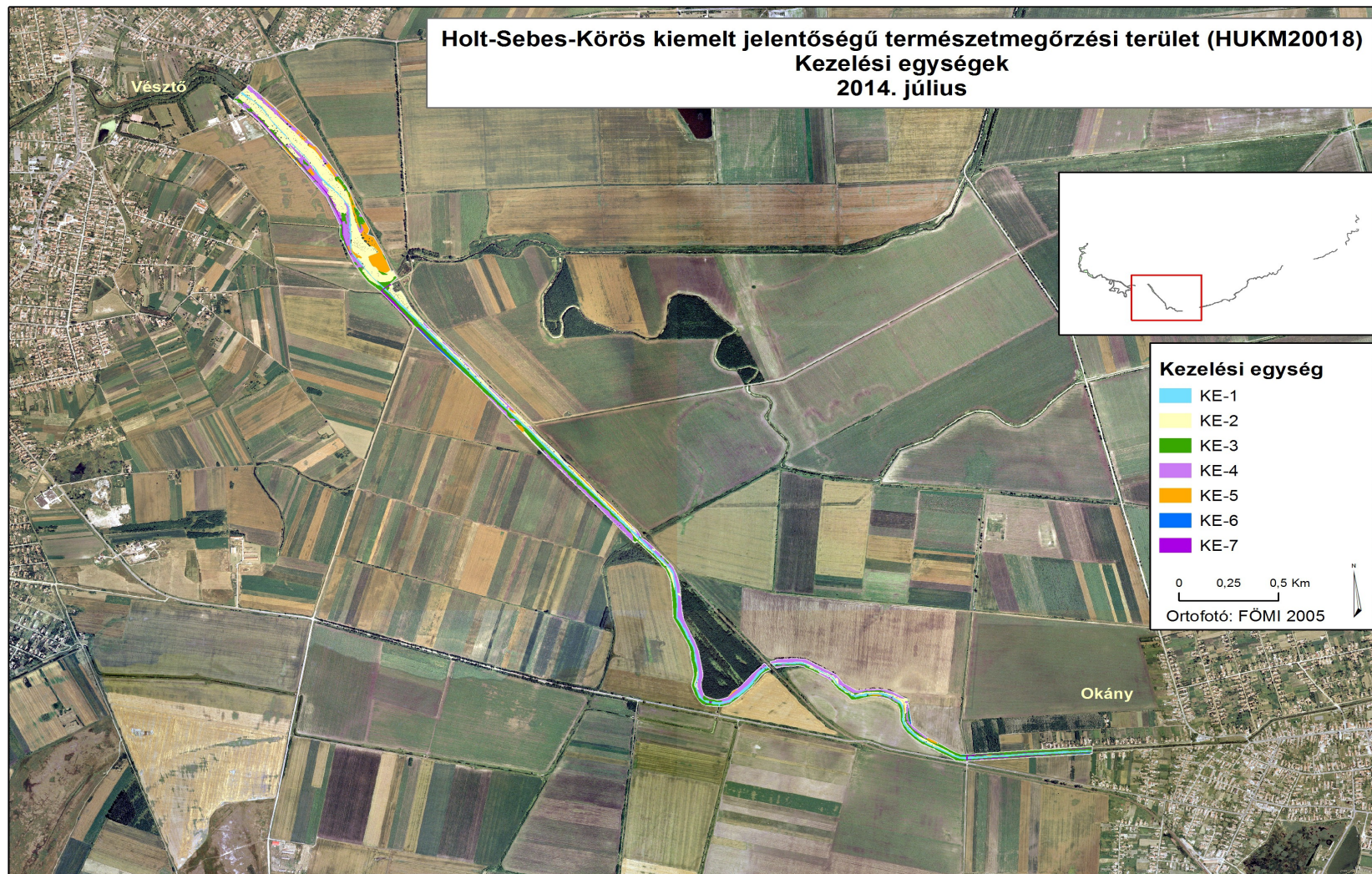
A területen előforduló közösségi jelentőségű kételtű és hüllőfajok NBmR protokoll (KORSÓS, 1997) szerint javasolt monitorozni, 10 évente

3.2.5. Mellékletek

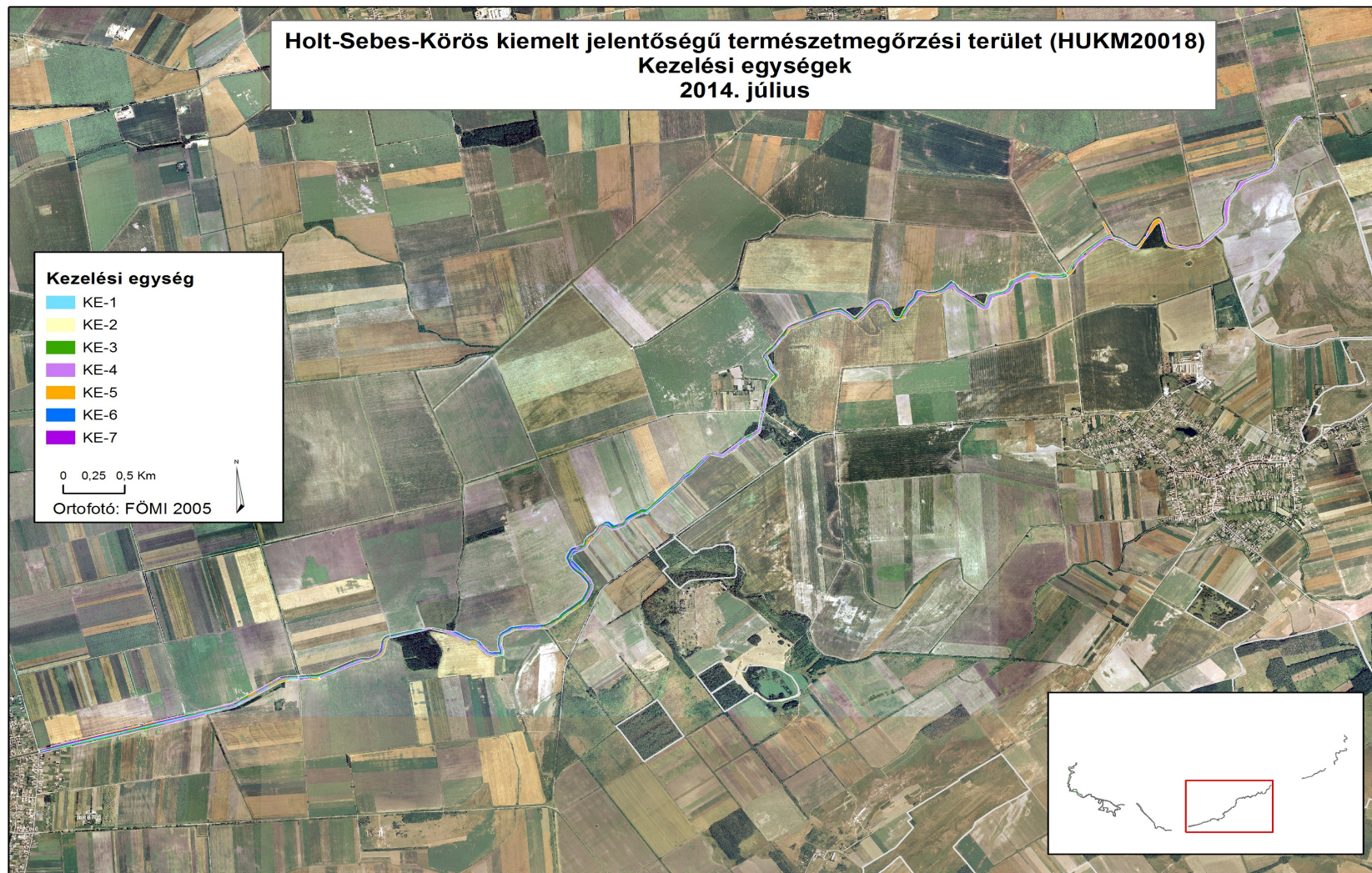
A területet hossza miatt papír alapon nagyléptékű térképeken mutatjuk be, 1:5000 -1:10000 méretarányú térképek elektronikus formátumban érhetőek el.

A tervezési terület kezelési egységei 1.

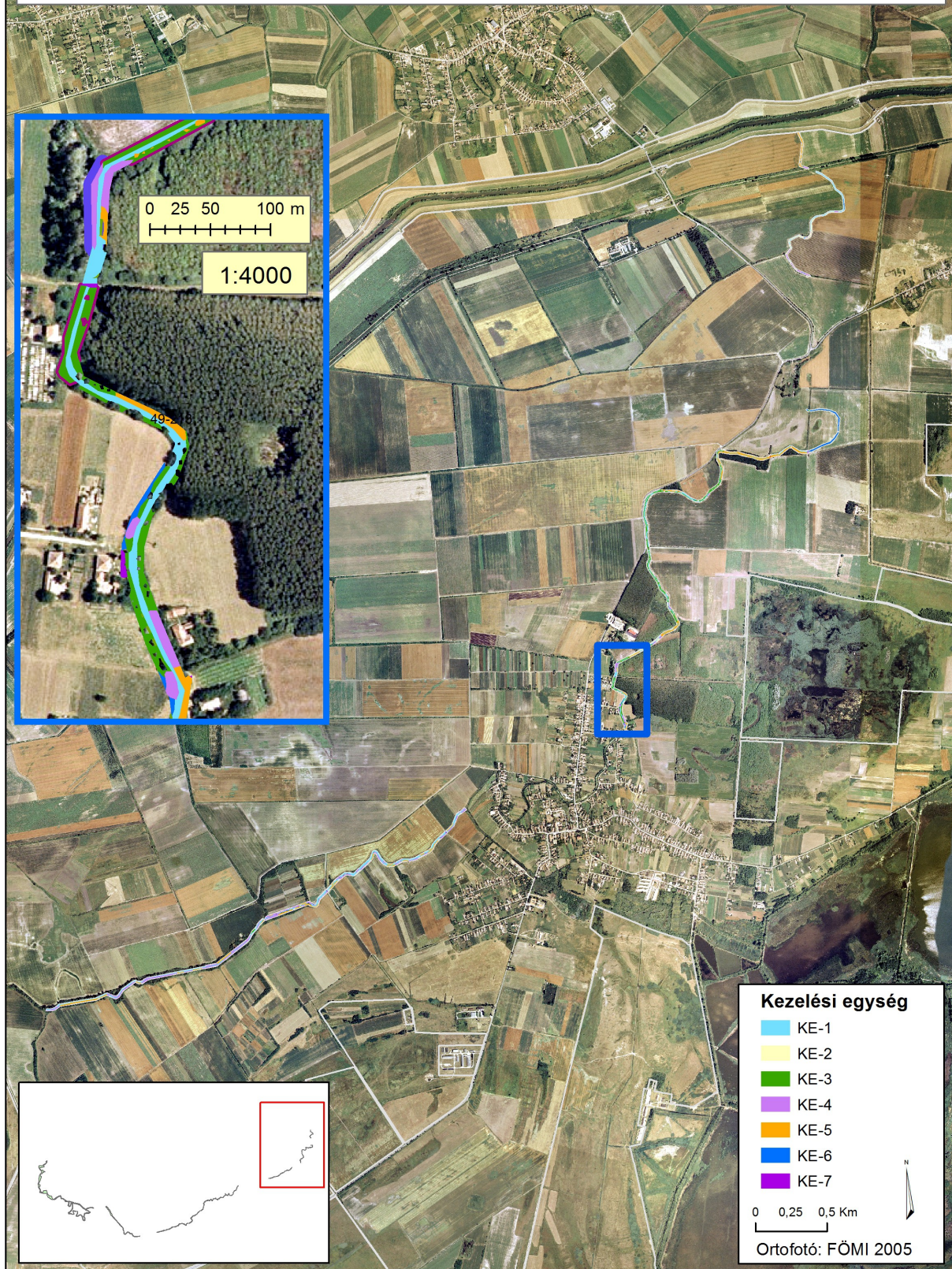

A tervezési terület kezelési egységei 2.

A tervezési terület kezelési egységei 3.

Holt-Sebes-Körös kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (HUKM20018)
Kezelési egységek
2014. július

A tervezési terület kezelési egységei 4.

3.3. A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a jogi háttér és a tulajdonviszonyok függvényében

A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a terület tényleges hasznosítási módjaira, jellemzően a különböző művelési ágakra kerülnek meghatározásra. Ezek az összes, adott területhasználati móddal (művelési ággal) érintett kezelési egységre vonatkoznak (KE1-7).

A kezelési javaslatok megvalósítása során az alábbi fontosabb körülményeket kell figyelembe venni:

- Országos jelentőségű védett természeti terület a tervezési területen a „Mágor puszta” Nemzeti Parki terület, amelyre természetvédelmi kezelési terv vonatkozik.
- A terület nagy része (96 %, 273 ha) a „Kis-Sárrét” Magas Természeti Értékű Területbe tartozik.
- A terület a Vízyűjtő-gazdálkodási Terv Tisza részvízyűjtőjéhez, annak az Alsó-Tisza bal part (2-14 Sebes-Körös) alegységéhez tartozik.
- Az Országos Ökológiai Hálózat övezetei által érintett területrészek: magterület: 24%; ökológiai folyosó: 67%; puffer övezet: 9%.
- A terület 80% különböző központi költségvetésű intézményeken keresztül állami tulajdonban van (amelynek nagy része vízgazdálkodási terület), 14% a magánterületek aránya.
- Művelési ágak közül a művelésből kivett területek aránya a legnagyobb (64%), erdő 18%-on és gyepek (legelő, rét) 12%-nyi területrészen található. A maradék szántóföldi hasznosítású.
- A gyepek egy részét (töltések) kaszálják, jelentős részük becserjésedett és mélyebb fekvéseknél pedig vizes élőhelyekké alakultak.
- Területe (spontán és telepített gyepesítések révén) egyes szántóföldi részekben növekszik; hasznosításuk nagyrészt megoldott főként kaszálással, kisebb részt legeltetéssel, néhol azonban kezelésük hiányával becserjésedésük megindult. Néhol a gyepként nyilvántartott művelési ágú területeken szántóföldi művelést folytatnak.
- A szántók egy részén intenzív növénytermesztést folytatnak, más részük parlag/gyepesedett vagy becserjésedett.
- Az erdő művelésű területeken kb. fele-fele arányban gazdálkodnak magán tulajdonosok és állami tulajdonosként a jellemző hasznosító-kezelő az állam, állami erdőgazdálkodó.
- Figyelembe kell venni az élővíz medrét, annak parti sávját és kapcsolódó partmenti részeit (jellemzően kivett művelési ágban nyilvántartva).

3.3.1. Agrártámogatások

3.3.1.1. Jelenlegi működő agrártámogatási rendszer

A szántóföldeken gazdálkodók jellemzően igénylik az egységes területalapú támogatást (SAPS); a gyepeken gazdálkodók többsége igényli a Natura 2000 gyepterületek kompenzációs kifizetését; a gyepeken gazdálkodók egy része a horizontális, illetve a (szinte a teljes területre pályázható) Magas Természeti Értékű Területek zonális szántó és gyepek agrár-környezetgazdálkodási célprogramjaiban is részt vett 2009-2014 között (terepbejárások, interjúk, gazdafórum alapján, de pontos adatok nem állnak rendelkezésre).

A területen folyó gazdálkodást érintő, kifejezetten területalapú agrártámogatások közül az agrár-környezetgazdálkodási kifizetések a legfontosabbak, amelyeknek jelentős természetvédelmi, illetve természetkímélő gazdálkodást befolyásoló vonzatai vannak. A horizontális agrár-környezetgazdálkodási célprogramok (integrált szántóföldi növénytermesztési, extenzív gyepgazdálkodási) és főként a zonális gyepgazdálkodási célprogramok előírásai jórészt lefedik a szántókra és gyepkekre megfogalmazott alapszintű kezelési javaslatokat, így az ezekben való részvétel nagyban segíti a természetvédelmi célok megvalósulását, a területrészek megfelelő kezelését. Ennek kedvező hatása vízvédelmi szempontból elsősorban a Holt-Sebes-Körös folyó medréhez közel eső, szomszédos szántóknál és gyepkeknél jelentkezik.

A tervezési terület meghatározó részének kezelése szempontjából legjelentősebb hatású agrár-környezetgazdálkodási célprogramok 2014.08.31-ig véget érnek.

A területen erdői tekintetében az erdőgazdálkodók által igénybe vett erdészeti támogatási programokról (erdő-környezetvédelem, szerkezet átalakítás, erdő- és agrár-erdészeti rendszer létrehozása) nincsenek elérhető adatok.

3.3.1.2. Javasolt agrártámogatási rendszer

A 2014.08.31-el lezáruló 2009-2014 agrár-környezetgazdálkodási támogatások folytatását jelentő, következő agrár-környezetgazdálkodási programot minél előbb javasolt elindítani.

Fontos, hogy a tervezési terület legalább a jelenlegi területével bent maradjon a Magas Természeti Értékű Területek új rendszerébe. Ez által a zonális agrár-környezetgazdálkodási célprogramok magasabb kifizetési összegű és nagyobb természetvédelmi hozadékú, kifejezetten természetkímélő agrár-környezetgazdálkodási intézkedések továbbra is elérhetőek lesznek a terület gazdálkodók számára (minden művelési ágat érintően).

Ki kell emelni a vízfolyásokat, azok árterületét érintő jövőbeli agrártámogatási-kifizetési programok bevezetésének fontosságát, amihez alapot ad a jelenlegi MEPAR lehatárolás, illetve a Víz-Keretirányelv tervezett kapcsolódásai is.

A kezelési egységek (KE1-7) szempontjából fontos a következő javaslatok megjelenítése jövőbeli agrártámogatási programok intézkedéseinél és előírásainál (az érintett művelési ágakra vonatkozóan):

- felszíni- és talajvizek fokozott védelme tápanyagterheléssel és vegyianyag-szennyezéssel szemben, valamint a szaporodási időszakban végzett beavatkozásoktól; itt kiemelhető a felszíni vizek partmenti pufferzónáinak megjelenítése, kapcsolódó előírásainak különálló kezelése;
- javasolt a szántóterületek kezelt parlag, még inkább gyep illetve vizes élőhely felé történő spontán vagy irányított átalakításának kiemelt támogatása;
- általánosságban az inváziós növényfajok visszaszorításának támogatása alapvető fontosságú;
- fentiek esetében alapfeltétel az érintett művelésből kivett területrészek beemelése a támogatható területek közé;
- gyepes esetében a kaszálási időpont meghatározására, illetve a kaszálásból kizárt területek lehatárolása az évekre előre megadott konkrét időpontok helyett alkalmasabb a nemzeti park igazgatóság által a gazdálkodóval közösen kidolgozott és évente felülvizsgált „kaszálási terv” alkalmazása; rugalmasabb alkalmazkodást tesz lehetővé az eltérő évi csapadékviszonyokhoz és a változó gazdálkodási adottságokhoz (szénaigény, géppark).

Fontosabb kiindulási aktuális jogszabályok:

- agrár-környezetgazdálkodási támogatások (időszak: 2009-2014, 61/2009. (V. 14.) FVM rendelet és kapcsolódó rendeletei),
- nem termelő beruházások támogatása (időszak: 2009-2014, 33/2008. (III.27.) FVM rendelet),
- Natura 2000 gyepterületek kompenzációs kifizetése (269/2007 /X. 18./ Kormányrendelet, 128/2007. (X. 31.) FVM rendelet),
- 46/2009. (IV. 16.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési alaphól az agrár-erdészeti rendszerek mezőgazdasági földterületeken történő első létrehozásához nyújtandó támogatás igénybevételeinek részletes szabályairól,
- 124/2009. (IX. 24.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alaphól az erdő-környezetvédelmi intézkedésekhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről,
- 139/2009. (X. 22.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alaphól az erdőszerkezet átalakításához nyújtandó támogatások részletes feltételeiről,
- 41/2012. (IV. 27.) VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési alaphól a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól.

A KE1-7 kezelési egységek által érintett egyes művelési ágakra, hasznosítási módokra javasolt agrártámogatási-kifizetési előírások lényegében átfedésben vannak az új, várhatóan 2016. elejétől bevezetendő „Vidékfejlesztési Program 2014-2020” vonatkozó, jellemzően területalapú intézkedéseivel és műveleteivel. Ezért előremutatónak tarjuk azok rövid ismertetését a következőkben:

Nem termelő beruházások támogatása mezőgazdasági területeken:

- Madárvédelmi célú eszközbeszerzések (madárbarát kaszáláshoz vadriasztó lánc beszerzése, madárvédelmi berendezések beszerzése /jellemzőn fészekodúk/)
- Élőhelyfejlesztési célú nem termelő beruházások (inváziós növényfajok visszaszorítása gyepterületeken, tartós zöldugar létesítése szántóterületeken, gyeptelepítés, sövény telepítése mezőgazdasági táblák szegélyein)

Vízgazdálkodási beruházások (területi vízvisszatartást szolgáló vízi létesítmények kialakítása, partmenti pufferzóna kialakítása)

Agrár-erdészeti rendszerek létrehozása

- Agrár-erdészeti rendszerek létrehozása – horizontális (gyepegzálkodásos extenzív állattartás fás területen, mezővédő fásítás kialakítása)

Erdei ökoszisztémák ellenálló képességének és környezeti értékének növelését célzó beruházások

- Az erdei ökoszisztémák környezeti értékének növelését célzó beruházások – horizontális és innovációs (ökológiai célú erdőszerkezet átalakítás őshonos fajokkal, mikroélőhelyek kialakítása és fenntartása)

Agrár-környezetgazdálkodási kifizetések

- Agrár-környezetgazdálkodási kifizetések (szántó, gyeper, ültetvény, vizes élőhely, nádas; külön vízvédelmi célú szántóterületek /nitrát, erózió, belvív, aszály, partmenti sáv/, természetkímélő gazdálkodási módszerek kiemelt földrajzi zónákban: Magas Természeti Értékű Területek, Natura 2000 területek és Víz Keretirányelv területek, választható előírásokból gazdálkodóként irányítottan/segítséggel összeállított vállalási csomagok,

előírások eltérő környezeti hatása alapján súlyozva azok kifizetési értékét, belépő-alapválasztható színteztettséggel, alkalmazkodó pontozási rendszerrel)

Ökológiai gazdálkodás támogatása

- Ökológiai gazdálkodás (környezetkímélő gazdálkodás)

Kompenzációs kifizetések Natura 2000 gyepterületeken (jelenlegi rendszeren alapuló)

Kompenzációs kifizetések Natura 2000 erdőterületeken (jelenlegi rendszeren alapuló)

Kompenzációs kifizetések vízgyűjtő-gazdálkodási tervekbe felvett mezőgazdasági területeken

- Víz Keretirányelvhez kapcsolódó kompenzációs kifizetések (erózió- és belvíz érzékeny területek, partmenti puffersáv)

Kompenzációs kifizetések természeti hátránnyal érintett területeken (jelenlegi KAT folytatása új lehatárolással: gyepek megőrzése és takarmánytermő kultúrák támogatása)

Erdő-környezetvédelmi kifizetések (jelenlegi rendszeren alapuló: ápolás, felújítás, véghasználat)

Környezetvédelmi projektekre és alkalmazásban lévő környezetvédelmi gyakorlatokra irányuló közös megközelítések, ideértve a hatékony vízgazdálkodást, a megújuló energia alkalmazását és a mezőgazdasági tájkép megőrzését

Együttműködésben megvalósuló fenntarthatóságot célzó tájgazdálkodás, terület- és tájhasználat váltás ösztönzése és megvalósítása (társégi szintű, komplex tájhasználati mintaprojektek)

Jövőbeli agrártámogatási rendszert érintő, kapcsolódó javaslatok:

Fafajcesérés szerkezetátalakítás támogatása: A magángazdálkodók számára a Natura 2000 előírások betartása sok esetben vállalhatatlan teher, amit jelenleg nem kompenzál megfelelő mértékben semmilyen támogatás (pl. letermelt akác állomány után őshonos fafajokból álló erdő létrehozása alföldi körülmények között). Emiatt javasoljuk a normatív területalapú támogatás mértékének átgondolását, újraszámítását.

Szaktanácsadás:

Kiemelten fontos lenne a természetkímélő gazdálkodási módszerek ismereteinek szaktanácsadókon keresztül eljuttatása a gazdálkodókhoz, egyrészt a helyi természetvédelmi szakemberek bevonásával, másrészt a jelenlegi tanácsadói állomány felkészítésével. A mostani agrárszaktanácsadási rendszert mindenképp bővíteni kellene specializált, célzottan a Natura 2000 és Magas Természeti Értékű Területeken tevékenykedő szaktanácsadók egyedi hálózatával, amely természetesen integrálna a rendszerbe, annak a koordinálásával működhetne.

Ezen szaktanácsadók kiválasztásában, felkészítésében és rendszeres magas szintű képzésében illetve szakmai háttéranyagokkal történő ellátásában részt kellene vennie az összes nemzeti park igazgatóságnak, a természetvédelmi tudásbázisoknak és kutatóhelyeknek (pl. MTA Ökológiai Kutatóközpont, egyetemi tanszékek), és a gyakorlati gazdálkodást is folytató természetvédelmi civil szervezeteknek. Ezen feladatokra pl. támogatott innovációs projekteket is lehetne fejleszteni a 2014-2020 Vidékfejlesztési Programon belül, vagy a KEHOP-on belül mint konstrukciót megjeleníteni és pályázati forrást nyújtani rá.

A szaktanácsadáshoz kapcsolódva fontos szerepe lehet a bemutató üzemeknek, amennyiben sikerül elegendő számú, példamutató természetkímélő gazdálkodást folytató nyitott gazdaságot bevonni a hálózatba, szerencsés esetben földrajzilag is lefedve a fontosabb élőhelytípusokat, tájegységeket. A nemzeti park igazgatóságok gazdálkodást folytató egységei az eddigiekhez hasonlóan ebben is úttörő szerepet vállalhatnak.

Ezen Natura 2000 fenntartási tervek előzőeket is segíthetik, pl. a területi szaktanácsadók felkészítését és terepi tanácsadói munkájukat, az agrártámogatási/vidékfejlesztési programokban résztvevő gazdálkodók felkészítését és ellenőrzéseit.

3.3.2. Pályázatok

Jelenlegi pályázatok

A tervezési területen jelenleg nincs olyan futó pályázat, amely meghatározóan érintené a kezelési egységek jelölő élőhelyeit vagy fajait, azok jelenlegi és tervezett kezeléseit.

Tervezett pályázatok

A tervezési területre vonatkozóan, annak célzott kezelésre jelenleg nem terveznek külön pályázatot.

3.3.3. Egyéb

A tervezési területhez kapcsolódóan nincs egyéb javasolt eszköz a kezelési javaslatok megvalósításához.

3.4. A terv egyeztetési folyamatának dokumentációja

3.4.1. Felhasznált kommunikációs eszközök

3.4.1.1. Érintettek elektronikus levélben történő megkeresése és tájékoztatása

A kommunikációs tervben meghatározott legfontosabb érintettekről a tervezési terület figyelembe vételével, célzott legyűjtéssel címlista került összeállításra. A megkeresett érintettek csoportjainak felsorolását a 3.4.2. *Kommunikáció címzettjei* című fejezet tartalmazza.

A címlista alapján a legfontosabb érintettek első körben elektronikus levélben kaptak tájékoztatást a tervezés elindulásáról és céljáról, a tervezés résztvevőiről, a tervről történő tájékozódási és a bekapcsolódási, véleményezési lehetőségekről. Az elektronikus levél tartalmazta a fő tájékozódási és véleményezési lehetőségként megadott honlap címét és egy közvetlen véleményezési email-címet, valamint mellékletként a tervezésről szóló tájékoztató dokumentumot is.

Második körben a legfontosabb érintettek elektronikus levélben figyelemfelhívást és tájékoztatást kaptak a terület fenntartási tervével kapcsolatban megtartandó gazdafórumról, annak pontos helyszínéről és időpontjáról, felkérve a címzetteket a részvételre, hogy véleményüket szóbeli formában is elmondhassák. A levél megerősítésként újból tartalmazta az egyéb, írásbeli véleményezési lehetőségek felsorolását is.

3.4.1.2. Honlap és email-cím

A tervezés információi (tervezésről és tervezőkről tájékoztatás, terv megismerési és letöltési lehetősége) minden érdeklődő számára szabadon hozzáférhető módon, kifejezetten a fenntartási tervekkel kapcsolatos kommunikáció céljára kialakított www.respect.hu/natura weboldalon jelentek meg. Ezen a honlapon lehetőség van közvetlen hozzászólási felületen is írásbeli véleményeket, javaslatokat eljuttatni a tervezésben résztvevők felé.

A honlap hozzászólási felületét kiegészítően egy külön, kifejezetten a fenntartási terv véleményezésére létrehozott email-cím is rendelkezésre állt az érintettek számára, hogy írásbeli hozzászólásukkal, javaslatukkal részt vehessenek a tervezés folyamatában (natura@respect.hu).

3.4.1.3. Sajtóközlemény és hirdetés

A tervezés megkezdéséről sajtóközlemény került kiadásra, főként a megyében érintett nyomtatott és elektronikus sajtóorgánumok részére. A sajtóközlemény röviden tartalmazott információkat a

tervezés elindulásáról és céljáról, a tervezés résztvevőiről, a tervről történő tájékoztató és a bekapcsolódási, véleményezési lehetőségekről. A közlemény kiadását elsősorban internetes felületeken történő megjelenések követték.

A tervezés lényegi szakaszában, a sajtóközlemény tartalmával fizetett hirdetés jelent meg a leginkább érintett Békés megyében egy nagy példányszámú ingyenes kétheti lapban, amely számos érintetthez eljut (Csabai Mérleg, 2014. június 19., 28.000 példány), valamint a tartalma a lap internetes oldalán is megjelent (www.csabaimerleg.hu, 2014. június 5.)

3.4.1.4. Jegyzőkönyvezett terepbejárás

A tervezés lényegi szakaszában meg kívántuk ismerni a területen a legjelentősebb földhasználók ismereteit a témakörrel, szükségleteit és elvárásait. E célból terepbejárással egybekötött helyszíni interjúkat végeztünk a legfontosabb területhasználókkal. A helyszíni interjúkhoz készült egy részletes kérdéssor (bővebben a *3.4.4. Kommunikációs melléklet* című fejezetben), ami alapján minden fontos kérdés felmerült és a kapott válaszok írásban dokumentálásra kerültek. A terepbejárásokat, helyszíni interjúkat a kommunikációs tevékenységben részt vevő Körösök Völgye Natúrpark Egyesület helyi ismeretekkel rendelkező munkatársai bonyolították le 2014. július-augusztus hónapban (időpontok és résztvevők: 2014.07.24. 2 fő; 2014.08.18. 4 fő).. Az elhangzottakról a helyszínen interjú jegyzőkönyv készült.

A helyszíni személyes interjúk alanyait az érintettek elemzését követően választottuk ki: a jelentősebb földtulajdonosokat, a természetvédelmi örök által javasolt vezető gazdálkodókat, a nagyobb hatással lévő területhasználókat, a szabályozó és hasznosító szervezetek kerestük meg. A kapott információk jól felhasználhatónak bizonyultak a szakmai tervezés során, főként a kezelési javaslatok megfogalmazásánál.

3.4.1.5. Gazdafórum

A tervezési területet érintően a fenntartási tervvel kapcsolatban gazdafórum került megrendezésre 2014. augusztus elején. A gazdafórum az érintettek széles körében került meghirdetésre, amelyet a gazdálkodók esetében a területileg illetékes falugazdászokon és önkormányzatokon keresztül tájékoztatás is megerősített.

A megrendezett gazdafórum helyszíne: Körösök Völgye Látogatóközpont (5600 Békéscsaba, Széchenyi liget), és időpontja: 2014. augusztus 18., 10.00 óra. A gazdafórumon 17 fő vett részt (kitöltött jelenléti ív, fényképek). A fórumon elhangzott véleményeket, kérdéseket és válaszokat emlékeztető rögzíti.

A fórum megfelelő lehetőség a terv szélesebb körű megismerésének és a kapcsolódó véleménynyilvánítás biztosítására. Az érintett gazdálkodók, érdeklődők, döntéshozó és felügyeleti szervek számára lehetőség nyílt a fenntartási terv részleteinek megismerésére, a tervezett intézkedések okainak és összefüggéseinek megértésére, illetve a szóbeli vélemények és javaslatok közvetlen tervezők felé történő megfogalmazására. A fórumon a fenntartási tervről a tervező BioAqua Pro Kft. szakértői és megbízottjai, illetve a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai adtak tájékoztatást, illetve válaszoltak a kérdésekre és fogadták a hozzászólásokat, javaslatokat – amelyek írásos emlékeztetőben kerültek rögzítésre.

3.4.1.6. Önkormányzati közzététel

A fenntartási terv önkormányzati közzététele a tervezési terület közigazgatási határok alapján érintett összes településének önkormányzatánál, az illetékes polgármesteri hivatalokban történt, lehetőség szerint kifüggesztés útján, illetve kiegészítésként helyi újságban vagy települési honlapon történő híradás révén.

3.4.2. *A kommunikáció címzettjei*

A kommunikáció címzettjeit a támogatási rendelet, illetve a korábbi tervezési kommunikációs projektek tapasztalatai alapján a következőkben határoztuk meg:

A fenntartási tervben előírtak végrehajtásában érintettek:

- érintett földhasználók, gazdálkodók
- érintett ingatlan tulajdonosok, vagyonkezelők
- területileg illetékes területi államigazgatási szervek
- érintett önkormányzatok
- érintett vízgazdálkodási társulatok
- érintett vadgazdálkodási szervek
- érintett vizeken a halászati jogok jogosultjai

A fenntartási tervezés eredményeit felhasználó szakmai szervezetek:

- területileg illetékes falugazdászok és agrár szaktanácsadók
- területileg illetékes agrárgazdasági kamara, gazdálkodói szakmai szövetségek és más gazdálkodói érdekképviseleti szervek az érintett ágazatokban
- térségi szakterületi, környezetvédelmi és természetvédelmi társadalmi szervezetek
- területileg illetékes területi államigazgatási szervek

Az önkormányzatok, államigazgatási szervek, a területen működő civil és érdekképviseleti szervek elérhetőségei gyűjtés alapján rendelkezésre álltak. A területen érintett földtulajdonosok és vagyonkezelők megkeresése érdekében átnéztük a legfrissebb földhivatali adatokat. A földhivatali adatbázis másrészt segítette a legfontosabb, meghatározó véleménnyel rendelkező nagyobb gazdálkodók kiválasztásában is, amelyhez javaslatokkal segítséget nyújtottak a helyi terepi ismeretekkel rendelkező területileg illetékes Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság természetvédelmi őrei is.

A tájékoztató elektronikus leveleket a következő, a tervezési területen érintett célcsoportok kapták meg:

- közigazgatási határukkal érintett települési önkormányzatok (polgármesteri hivatalok: polgármester, jegyző): Biharugra, Körösnagyharsány, Okány, Szeghalom, Vésztő, Zsadány
- Nemzeti Agrárgazdasági Kamara megyei főfalugazdásza és az érintett településeken illetékes falugazdászok; rajtuk keresztül a települések gazdálkodói, földhasználói
- a tervezési területen illetékességi vagy működési területtel rendelkező területi államigazgatási szervek: Tiszántúli Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség Kirendeltsége, Nemzeti Környezetügyi Intézet Körös-vidéki Kirendeltség, Békés Megyei Kormányhivatal, Békés Megyei Kormányhivatal Élelmiszerlánc-biztonsági és Állategészségügyi Igazgatósága, Békés Megyei Kormányhivatal Növény- és Talajvédelmi Igazgatósága, Békés Megyei Kormányhivatal Földművelésügyi Igazgatósága, Békés Megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága, Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal Békés Megyei Kirendeltsége, Magyar Államkincstár Békés Megyei Igazgatóság, Békés Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság
- érintett Vízgazdálkodási Társulatok, Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság
- Dél-Alföldi Erdészeti Zrt. (DALERD)

- megyei Horgász Egyesületek Szövetsége
- Országos Magyar Vadászkamara megyei Területi Szervezete
- Nemzeti Agrárgazdasági Kamara megyei szervezete
- érintett LEADER Helyi Akciócsoportok
- Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat megyei referense

Jegyzőkönyvezett terepbejárások, interjúk célcsoportjai:

Személyes megkeresésre, jegyzőkönyvezett terepbejárásra a jelentősebb nagyságú területen gazdálkodó, meghatározó területhasználók (akik legtöbb esetben földtulajdonosok is), a területi természetvédelmi örök javaslataival megerősített helyi gazdálkodók esetében került sor.

A listát érintett Vízügyi Igazgatóságokkal és Vízgazdálkodási Társulatokkal, ágazati érdekképviselőkkel (Agrárgazdasági Kamara, Vadászkamara), területeket hasznosító szakmai szervezettel (Horgász Szövetség) és erdészettel (DALERD) egészítettük ki.

3.4.3. Egyeztetés hatósági és területi kezelői szervekkel

Lezajlott egyeztetések:

Fontosabb hozzászólások, kérdések és válaszok összefoglalása:

Gazdafórum: Körösök Völgye Látogatóközpont (5600 Békéscsaba, Széchenyi liget), 2014. augusztus 18., 10.00 óra

Hozzászólók: Körös-Vidéki Vízügyi Igazgatóság, DALERD ZRt., Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal, Körösi Vízgazdálkodási Társulat

Területkezelői, gazdálkodói, hatósági interjúk: Körös-Vidéki Vízügyi Igazgatóság, DALERD ZRt.

Önkormányzati kifüggesztésekre érkezett hozzászólások: -

Honlapon (www.respect.hu/natura) és emailen (natura@respect.hu, bioaquapro@bioaquapro.hu) érkezett hozzászólások:

Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság kérdése, hozzászólása:

Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság véleménye, melyet a gazdálkodói fórumot követően folytatott személyes egyeztetés alapján felvett emlékeztető, ill. az ezt követő hivatalos megkeresésre válaszul küldött: A vízügyi kezelő kifejtette a véleményét 6 alábbi kérdésben, melyet a véleménykérő hivatalos megkeresés tartalmazott.

1. A Holt-Sebes-Körös vízmennyiségi problémáival kapcsolatban a vízügyi kezelő megjegyezte, hogy a Körösnagyharsány térségében eredő egykori Sebes-Körös medernek a felső szakaszon természetes vízpótlódása nincsen sem az országhatáron túlról, sem magyarországi területről. A Biharugrai, illetve Begécsi halastavak csurgalék vize jelent mesterséges vízpótlás a felső szakaszon, de ennek mennyisége jelenlégtelen, mivel az említett halastavak által a Sebes-Körösből vásárolt 10-15 millió m³ vizet többször forgatják, így ennek csak 10-20 %-a jelentkezik lecsapoló vízként évente 2-3 alkalommal. Ezzel függ össze, hogy a Holt-Sebes-Körös vízminősége a csatorna felső szakaszán (25+000 – 53+042) gyenge minőségű. A vízügyi kezelő fontosnak tartja, hogy amennyiben a jelenlegi vízkormányzási gyakorlat, illetve a meder- és partkezelés gyakorlaton természetvédelmi szempontból módosításra lenne szüksége, a módosítás csak úgy végezhető, ha az Igazgatóság megismeri a természetvédelmi kezelő észrevételeit, javaslatait és közösen egyeztetnek ezek megvalósíthatóságáról és várható hatásairól. Amennyiben az érkező módosítási javaslat nem sért KÖVIZIG érdekeket, ill. nem akadályozza, hogy a KÖVIZIG vízügyi kezelői feladatait ellássa,

úgy a módosításra tett javaslatokat a vízügyi kezelő elfogadja, de ezeket a potenciális javaslatokat a vízügyi és természetvédelmi kezelőnek egyedileg kell egyeztetni.

Válasz: nem kerültek bele a tervbe kötelező érvényű természetvédelmi célú kezelési javaslatok a víztesteket érintő kezelési egységek esetében. A víztesteket érintő kezelési egységek vonatkozásában így a természetvédelmi és vízügyi kezelő egyeztetése alapján kiválasztható, hogy melyik önkéntesen vállalható kezelési javaslat hol és milyen formában valósítható meg.

2. A vízügyi kezelő általánosságban a kezelésében lévő csatornák vonatkozásában véleményt formált a kotrásra és üledék-kitermelésre, valamint a partkezelésre vonatkozó természetvédelmi célú kezelési javaslattal kapcsolatban, mely vélemény ebből kifolyólag a Holt-Sebes-Körös esetében is mérvadó. Az időbeli korlátozásként a kotrásra javasolt július 15. - november 1. közötti időszakkal részben egyetért és ha van rá lehetőség, akkor elfogadhatónak tartja. A javasolt térbeli korlátozást, azaz a kivitelezési, vagy fenntartási oldal kijelölését, tehát a rendszeresen egyik oldalról végzett fenntartást elfogadhatónak és alkalmazhatónak tartja, azonban az üledék-eltávolításra vonatkozó fenntartási tervben rögzített megvalósítási módszerrel nem ért egyet. Álláspontja szerint a belvizes csatornáknál elsődleges szempont a belvízlevezető képesség és ennek megfelelő kapacitásához a legtöbb esetben szükség van a teljes mederkeresztszelvényre. Ugyanakkor, ha a meder keresztmetszvény mérete lehetővé teszi, akkor méretezés és számítás alapján bizonyos szakaszokon alkalmazhatónak tartja a nem teljes, csupán részleges üledék és növényzet eltávolítást. A meder és partkezelésre vonatkozóan a vízügyi kezelő arra törekszik, hogy a csatorna egyik oldala tiszta, megközelíthető állapotú legyen, a másik oldala általában érintetlen (ökológiai oldal) maradjon. Célként fogalmazta meg, hogy a mederbe ne lógjon bele se a parti fák gyökere, se pedig az ága, ugyanis egy belógó ág összegyűjti a lefelé úszó vízi növényzetet és vízfolyást gátló akadályt okoz.

Válasz: A tervező a „Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok”, azon belül a vízgazdálkodáshoz kapcsolódó kezelési javaslatok között nem szerepeltetett kötelező érvényű kezelési előírás javaslatot. Ezek tehát önkéntesen vállalható kezelési előírás javaslatok. A terv készítő véleménye szerint a természetvédelmi és vízügyi kezelő egyeztetése mindenképpen szükséges, ami alapján kiválasztható, hogy melyik kezelési javaslat hol és milyen formában valósítható meg. Ezen túlmenően a tervekészítő a kezelési előírás javaslatba több esetben belefogalmazta, hogy az adott kezelési javaslatot a vízügyi kezelő Körös-vidéki Vízügyi Igazgatósággal közösen, a fenntarthatóság és az árvízi kockázatra gyakorolt hatások értékelésével lehet megvalósítani.

3. A vízügyi kezelő a fenntartási tervvel kapcsolatos általános észrevételeket is tett, melynek kapcsán kifejtette a hullámterek árvízi levezetésben betöltött szerepének, valamint az árvízi levezetés mint funkció prioritásának jogszabályi háttérét, a töltések vízoldali 10 méter széles előtereire vonatkozó korlátozások, előírások indokolatlanságát, valamint az inváziós növényfajok irtására vonatkozóan a mechanikai irtás eredménytelenségére, ill. a vegyszeres irtás hatékonyságára vonatkozó nézeteit és tapasztalatait.

Válasz: a megalapozó dokumentáció vízgazdálkodás fejezetébe a jogszabályi környezet egyes részei beépültek; a tervben nem kerültek bele olyan kötelező érvényű természetvédelmi kezelési előírások, melyek a töltések 10 méter széles vízoldali előtereire vonatkoznának és akadályoznák a vízügyi kezelő munkáját.

4. A Hármás-Körösrel miért nem foglalkozik az anyag?

Válasz: Most csak bizonyos Natura 2000-es területek Fenntartási terveinek elkészítésére kaptak megbízást. 2014-2020. között várhatóan minden Natura 2000-es területre elkészül a Fenntartási terv.

5. A csatorna felújításokra hogyan van mód?

Válasz: Ez valós probléma a természetvédelem és a vízügy között. Egy megoldási lehetőség, amely mindkét fél számára elfogadható, hogy ne az egész mederből kerüljön eltávolításra a növényzet és az iszap a kotrás során. Így a természeti értékek is megőrződnek és a vízszállítási képesség is nő.

6. A nagyvízi meder kezelési tervek most készülnek a folyóvizekre vonatkozóan. Ez konfliktusforrás lehet a Natura 2000 előírásai és a vízügy érdekei között.

Válasz: Ez így van, de a kompromisszumos megoldásra kell törekedni.

DALERD Zrt kérdése hozzászólása:

1. Lesz-e támogatás a kieső bevételekre?

Válasz: Pontos részletek jelen pillanatban nem ismertek.

MVH kérdése hozzászólása:

1. A Natura 2000-es támogatásoknál eddig csak országosan egységesen alkalmazott támogatási összegek voltak. Lesz ez differenciálva területenként?

Válasz: Az lenne az optimális, ha a Fenntartási tervekhez igazodva lenne a differenciálás, de ez még csak hosszú távú cél lehet. A területspecifikus támogatások lennének jók. Az önként vállalt kezelési javaslatokra plusz támogatásnak kellene járni, mivel az általában bevételkieséssel jár.

Körösi Vízgazdálkodási Társulat kérdése, hozzászólása:

1. Nem jó, hogy egy csatorna felét kikotorják, a másik felét meg nem, mert gyorsan visszaáll az eredeti állapot.

Válasz: A feles kotrás jobb a semminél. Ha 10-20 évet visszamegyünk így a meder állapotát tekintve, az is megoldás. Itt is kompromisszum kell.